

'פסח'

מתוך 'ליקוטי שמואל'

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

פסח

חודש ניסן (הרב ראובן שמעוני)

האדמו"ר רבי יצחק מבוהוש באר באופן נפלא, מדוע נקרא חודש זה חודש "ניסן", ואם נקרא כך על שם הנסים שאירעו בו, יש לקרוא לו "נס" או "נסים", אך למה "ניסן"?

והנה על הפסוק בפרשת וילך (דברים ל, יב-יג): "כי המצוה הזאת... לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה, ולא מעבר לים היא", אמרו חז"ל (ערובין נה, א): "ולא מעבר לים היא - לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים" - התורה לא נמצאת אצל סוחרים ואצל התגרנים. וקשה לכאורה, שהרי ידוע על הרבה גדולי תורה שעסקו במסחר למחייתם, כגון בעל ה'חיי אדם' שהיה סוחר, ומדי שנה היה נוסע ליריד, ועם כל זאת היה תלמיד חכם עצום, וגם בדור האחרון, הרב מטשיבין, רבי דב בעריש וידנפלד זצ"ל, רק בגיל מבגר יותר, כשירד מנכסיו, נאלץ לקבל על עצמו את על הרבנות, אבל עד אז היה סוחר, ועם כל זאת היה מגדולי אדירי התורה. מהי, איפא, כוונת חז"ל שאת התורה הקדושה "לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרנים"?

התשובה היא, שהנה בפסוק כתוב: "כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזב לו, עזב תעזב עמו" (שמות כג, ה) - אם אדם רואה את חמור שונאו רובץ תחת משאו, הוא חייב לעזר לו לפרק ולטען. ואמרו חכמים בגמרא (בבא מציעא לג, א) שכל זה בתנאי שהוא רובץ, אבל אם הוא רבצן - הרי שפטורים מלעזור לבעליו.

מה ההבדל בין רובץ לרבצן? רובץ הכוונה שקרה פעם אחת שהוא רבץ תחת משאו, ואז מצוה לעזור לו. אבל רבצן הוא חמור שכבר תש כוחו, הוא כל היום רובץ. במצב כזה אין מצוה לעזור לבעליו, אלא אומרים לו להחליף חמור. מעתה מדויקת היטב לשון רש"י שלא תמצא את התורה בסחרנים, ולא כתב סוחרים, כי אכן סוחר יכול להיות תלמיד חכם. הוא צריך פרנסה, ולכן הוא נוסע ליריד לעשות מסחר, אבל הוא עושה את מלאכתו עראי ואת תורתו קבע, ואז שני הדברים מתקיימים בידו, כמו שאמרו חז"ל (ברכות לה, ב) על דורות הראשונים. אבל "סחרן" הוא יהודי שכלו שקוע במסחרו. כשהוא אוכל הוא סוחר, כשהוא שותה הוא סוחר, כשהוא ישן הוא חולם על המסחר, הוא כל הזמן סוחר. אצלו לא תמצא תורה!

לפי זה באר רבי ישראל מרוז'ין את נוסח התפלה ביום כפור: "כי אתה סלחן לישראל, ומחלן לשבטי ישראל בכל דור ודור" - אתה, ריבוננו של עולם, לא סולח ומוחל באפן חד פעמי, אלא סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישראל בכל דור ודור, פעולה מתמשכת.

[ואגב אורחא: לפי זה "למדך" הוא לאו דווקא זה שיודע להתפלפל ולהתנצח בלימוד, אלא זה שלומד כל הזמן.]!

חג הפסח (רבנו אליעזר פאפו זצ"ל "פלא יועץ")

פסח הוא חג קדוש מאד, שאילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, עדין אנו ובנינו משועבדים היינו גוי בקרב גוי, ולא נתנה לנו תורה ומצוות ולא ייזכר שם ישראל, והקב"ה הפליא חסדיו עם ישראל הפלא ופלא וחיבה יתרה הראה להם, עד מקום שאין יד שכלנו מגעת, אחת מני אלף אלפי אלפים, רק נבין את זאת שעשה עמנו חסד גדול עד אין חקר, והראנו את כבודו ואת גדלו ואהבתו וחיבתו לגודל יכולתו לשדד המערכות והשגחתו פרטית מאשר ציוונו כל כך בתורתו הקדושה לזכור יציאת מצרים, ועל כל מצווה ומצווה מזכיר 'זכר ליציאת מצרים'. וציוונו להיות לזיכרון בין עינינו ולאות על ידנו, ונתן לנו שבתות ומועדים שאנו אומרים בקידוש 'זכר ליציאת מצרים'.

ועיקר זכירת יציאת מצרים בכל הימים ומצות תפילין, הכול הוא כדי שהחי ייתן אל לבו הדברים האלה לעומק ולרוחב, וישמח ישראל בעושי ויבוא ליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא, ולדבקה בו ולעבדו בלבב שלם, כי כן ראוי אחרי הודיע אל-לקים אותנו אהבתו וחיבתו וגודל יכולתו ועצם השגחתו.

וזהו הטעם שצונו יוצרנו בליל פסח להרבות לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. מלבד שיש סודות עליונים ובונה בשמים עליותיו, ומוסיף כח בפמליה של מעלה כמפורש בלשון הזהר הקדוש פרשת בא שהוא מלהיב את הלב וראוי לקרותו בליל פסח. עוד בה יש טעם לפי הפשט, כדי שירבה לקבוע בלבו ובלב בני ביתו אהבת האל יתברך שמו ויראתו, כי זה כל האדם. וזהו עיקר מצות הסיפור להגיד לבני ביתו בסיפור יציאת מצרים איך הראנו ה' א-לקינו את כבודו ואת גדלו, ואהבתו וחמלתו, ויכולתו והשגחתו, ושעל כן ראוי לנו לעבדו בלבב שלם ולשמור את כל מצוותיו.

והנה בחג הקדוש הזה קדשנו השם יתברך במצוותיו וצונו על אכילת מצה. ומאחר שמצות אכילת מצה היא נפלאה וסודה רם ונשא הגבה למעלה, וקרו לה בזהר הקדוש (תצוה קפג): 'מיכלא דאסותא', שהיא מועלת מאד לרפואת הנפש. הנה כי כן יחרד האיש ויילפת ויחוש לדעת האומרים כן, ולא יעבור מלעשות, לפחות השמורים שעושה לצאת ידי חובת אכילת מצה שיהיו מחטים שמורים משעת קצירה, כי מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל לפסח אם לא יצא ידי חובת אכילת מצה. ואף דאיכא למאן דאמר דיוצא ידי חובתו, למיחש מיהא בעי לדעת גדולי הפוסקים.

וכבר משלו משל לזה, שאם אחד היה חולה ויבואו תשעים ותשעה רופאים ויאמרו שסם פלוני מועיל לרפואתו, אף שיש סם אחר שהוא מובחר ויותר טוב ויפה ומועיל, מכל מקום גם זה מועיל, ויבוא רופא אחר בקי ומומחה ויאמר שהסם שאמרו שאר הרופאים אינו מועיל שיזיק לחולה, ואותו מן המובחר שאמרו, הוא לבדו המועיל לרפואה, מי הוא זה פתי וסכל שלא יחוש לדעת הרופא הבקי ומומחה, ולקח הסם שהוא מועיל אליבא דכולי עלמא ולא ליקח הסם שאפשר שלא יועיל אלא יזיק, כן הדבר הזה.

ומתוך כך יש חסידים ואנשי מעשה שנזהרים בכל הפסח שלא לאכול כי אם ממצה העשויה מחטים שמורים משעת קצירה, כדי לצאת ידי כל הדעות. שאם בכל הימים ראוי לחוש לצאת ידי כל הדעות, על אחת כמה וכמה בעניין חמץ ומצה שאיסורו חמור מאד שיש בו כרת רח"ל, והנזהר בו תועלתו גדולה. שכתבו משם האר"י שהנזהר בפסח מאיסור חמץ וחושש לצאת ידי כל הדעות, ונזהר בתכלית הזהירות, מובטח לו

שלא יחטא כל השנה כולה, על זאת ראוי ליזהר הרבה שאין שכר גדול מזה. והינו דקרו לה 'מיכלא דאסותא' - שקובע בלב האמונה והיראה והאהבה, ואם ייתן איש את כל הון ביתו באהבה, ראוי והגון. ואשריהם ישראל, ונשותיהם יותר מהם, נזהרים לבער החמץ בתכלית הזהירות ומחמירין יותר ממה שצריך, תבוא עליהם ברכת טוב. אבל עיקר הזהירות צריך במה שנותן לתוך פיו, שלא יהא שום חשש חימוץ ותערובת חמץ ולצאת ידי כל הדעות.

ובליל התקדש החג הקדוש יאזור חיל לקים מאמר רז"ל 'חייב אדם להראות בעצמו כאילו הוא יצא ממצרים'. ועל ידי מחשבות טהורות תדיריות יתלהב לבו באופן שיראה שאי אפשר שלא לשמוח, ולפי התעוררותו ולפי מעשיו כך יהיה לו סיעתא דשמיא, והבא ליטהר מסייעין אותו שישמח בעושיו שמחה רבה, שמחה של מצוה כדת מה לעשות.

וכתבו המקובלים שלא איסור חמץ בלבד הוא חמור מאד בימי הפסח, אלא כל דבר פשע חמור מאד, ופוגם ועושה רושם בפסח יותר ויותר משאר ימות השנה, וצריך ליזהר ולעמוד על המשמר יותר מכל ימות השנה.

הקיטל

לובשים הקיט"ל להזכיר שיבוא יום שיזדקק לבניו ועי"ז יתחזק שלא להתעצל בחינוכם בהגדת 'חתן סופר' [למהר"ש הערנפעלד, בד"ה שאינו יודע לשאול] כתב לפרש מנהגן של ישראל ללבוש בליל הסדר קיט"ל, שהוא בגד מתים, כי מאחר שהלילה הזה הוכשר להורות הבנים לחנכם ולחכמם בדרך ה', וכאן גילתה לנו התורה את גודל החיוב המוטל על האב לצוות את בניו אחריו לשמור דרך ה' וללכת בדרכי ישראל, לכן זרזו אותו בזיכרון יום המיתה, כדי להזכירו שיום יבוא ויצטרך הוא לבניו כלשון הגמ 'בכתובות קג. 'בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך' [ורק הם יוכלו להועיל לו], ולפיכך למענו ולמען טובתו כדאי לו להתאמץ בחינוכם ולא להתעצל להנחילם את עיקרי האמונה.

תבונתו של הרב

בערב חג-הפסח הופיע יהודי עני לפני רב העיר ובפיו הייתה שאלה: "רבי רציתי לשאול: האם אפשר לצאת ידי חובת ארבע כוסות ב...חלב?

הרב שמע את השאלה, ומיד הוציא סכום כסף ונתן לעני: "לך קנה לך יין ובשר ודגים ועשה את החג כראוי וכהלכתו". בני הבית היו המומים מגישתו של הרב, לא זו בלבד שלא ענה על שאלתו אלא נתן לו כסף שכלל לא ביקש?!... לאחר מכן הסביר הרב לבני-ביתו: "כששאל אותי האיש, אם אפשר לשתות ארבע כוסות חלב במקום יין, הבנתי שגם בשר אין לו, שאם אוכל הוא בשר כמצוות הלילה - לא היה עולה על דעתו לשתות חלב בליל-הסדר... לכן נתתי לו די הצורך כדי לקנות את כל צורכי החג"... נדהמו אנשי הבית מתבונתו המיוחדת של רבם הנערץ...

תבונתו של העני

אל הצדיק רבי דוד מטלנא זצ"ל, נכנס לפני חג הפסח יהודי עני ואמר: "בימים אלה באים כולם אל הרב לשאול שאלות בהלכות הפסח. גם לי יש שאלה גדולה: מה נאכל?!"

הביט הצדיק בעיניו הזכות אל פניו הכחושות והמורעבות של האביון ואמר: "אתרץ לך את קושייתך!!!", ותוך כדי דיבור הוציא מטבע מכיסו ונתנו לו. למחרת חזר העני בעיניים מושפלות אל הצדיק ואמר: "רבי, התירוץ שקיבלתי אתמול כבר לא נשאר ממנו מאום... והקושיה הקשה חזרה למקומה בחזרה..."

הצדיק והדואר (ר' רועי סאלם שליט"א)

פעם אחת, היה עני מך והנה הולך ומתקרב פסח והוא כל היום בבית יושב ולומד תורה ואשתו כועסת מה יהיה? אנחנו מאיפוא ניקח כסף לעשות את החג? צריך כסף למצות, לדגים, לייץ, לנעלים לילדים, והיהודי אומר - ירחם השם.

החג מתקרב ועוד כמה ימים ליל הסדר. האישה אינה מחזיקה יותר את עצמה ומתפרצת על בעלה לצאת לעשות משהו.

הבן אדם הזה מה עושה? ממשיך לשבת אבל לוקח דף נייר וכותב מכתב לא פחות ולא יותר לריבונו של עולם – א-לוהים אני מבקש אין לי גרוש על הנשמה, אתה מכיר אותי זה אני טויטו משכונת הארגזים 7 כמו שאתה יודע אני לא עובד. רק יושב ולומד תורה בקיצור אנחנו עניים מרודים ואשתי צריכה לקנות מצות, יין, דגים, ואם לא תשלח אלף לירות לא יהיה מאיפוא לעשות את החג.

לוקח היהודי העני שלנו את המכתב מכניס למעטפה ועל המעטפה כותב את הכתובת הבאה "אל הקדוש ברוך הוא אבינו שבשמים" ומשלשל את המכתב לתיבת הדואר.

המכתב עושה את דרכו לבית הדואר הסמוך כדרכם של מכתבים למיון. והפקיד הממייץ מבחין שאין בול, הוא מסתכל על הכתובת מה לעשות. המפקח פותח את המעטפה, מחייך ולוקח את המכתב למפקח לשאול קורא את המכתב ומיד מבין שיש לו עסק עם יהודי תמים ומאמין ואינו יכול לעשות את החג. קורא לכל הפקידים ומספר להם שהנה יש להם הזדמנות לעשות מצווה ולהשתתף כל אחד לפי יכולתו לעזור ליהודי מאמין שנקלע לקשיים.

אלה היו עשרה פקידים, מיד כל אחד נתן מאה לירות. הכניסו למעטפה ושלחו את הכסף אליו. אשתו של העני נדהמה כשקיבלה את המעטפה עם הכסף. רק בעלה כמו כולם. חייך בביטחון ויצא להכין בשמחה את החג.

עוברת שנה ושוב הקשיים מרובים וגם הפעם האישה כבר לא יכולה יותר ומתנפלת על בעלה שיעשה משהו.

גם השנה מתיישב היהודי שלנו וכותב לריבונו של עולם – א-לוהים שבשמים, זה אני טויטו, עזרת לי בשנה שעברה, שלחת לי אלף לירות באמת תודה. גם השנה הקשיים מרובים ואפילו שהכול עלה, אסתפק גם השנה באלף לירות.

שוב כתב על המעטפה לכבוד אבינו שבשמים ושוב שם אותה בתיבת הדואר. המכתב מגיע שוב לידי המפקח. והוא קורא לכל הפקידים ומבקש להשלים את המצווה. אלא שהפעם הוא מצליח לגייס במאמץ רב תשע מאות לירות. הכסף מוכנס למעטפה ונשלח אל היהודי העני.

פותרת האישה את המעטפה סופרת את הכסף והנה רק תשע מאות לירות בפנים, רצה לבעלה ואומרת לו - אתה הרי בקשת אלף לירות ומה קרה שהוא שלח לך רק תשע מאות.

לא! ענה היהודי, ריבוננו של עולם שלח לי אלף לירות, רק מה אלה הפקידים של הדואר בטח לקחו לי מאה לירות...

"ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך"

פעם אחת בערב פסח לאחר ביעור חמץ יצא הצדיק ר' לוי יצחק מברדיצ'ב לרחובה של עיר. בהליכתו פגש בגוי שהיה ידוע כמתעסק בסחורות מוברחות וגנובות. סלח לי, פנה ר' לוי יצחק אל הגוי, שמא יש לך מעט משי מובחר? וודאי, ענה הגוי, יש לי משי מובחר מאיכות גבוהה בכל כמות שתרצה!

עזב ר' לוי יצחק את הגוי ופנה ליהודי פשוט, שעבר שם באותה שעה. סלח לי, שמא יש ברשותך מעט חמץ?, שאלו ר' יצחק. חמץ?! נזעק היהודי בבהלה, חלילה לי, הרי ביערתי את הכול!

נשא ר' לוי יצחק את עיניו לשמים ואמר:

"ריבוננו של עולם, ראה נא, הנה הקיסר האדיר של רוסיה המוקף בצבא אדיר של חיילים ופרשים, והוא ברוממותו אסר להבריח סחורות אל המדינה פנימה, ואף הכין בתי סוהר מיוחדים להעניש את העוברים על החוק, ואף על פי כן, ניתן בקלות להשיג סחורות מוברחות ברחובה של עיר ...

ואתה, ריבוננו של עולם, כתבת בתורתך פסוק אחד: "לא יראה לך חמץ", ללא חיילים ופרשים, וללא שומרים, בהגיע זמן ביעור חמץ לא ניתן למצוא אף פירור אחד ...

מי כעמך ישראל...!?!

לאכול לחם עוני (הרב שלמה הלוי שליט"א)

כולנו מסובים בליל הסדר וכל אחד מנסה בדרכו שלו - עם המסורת שקיבל מאבותיו להעביר את הלפיד לדור הבא, מאב לבן ומסבא לנכד. כל המטרה היא "והגדת לבנך.." לכן נקרא החג פסח = פה סח ובכדי שהילדים ישאלו, אנו הופכים את הסדר, תחילה אומרים את ההגדה - "מדברים" ורק אח"כ אוכלים מה שאין כן בשאר סעודות בשנה אנו בתחילה אוכלים ורק אח"כ מאריכים בדברים זוהי הסיבה לרחץ, כרפס, יחץ... לאחר שהצלחנו לגרות את הילדים והללו שואלים 4 קושיות חזקות, אנו עונים להם בקצרה: 4 מילים כנגד 4 קושיות: "עבדים היינו לפרעה במצרים" ולכן אוכלים מצה, מרור ולכן אנחנו מסובים ומטבילים שתי פעמים.

נשאלת השאלה איך יתכן שאנחנו "בני חורין", מסובין לשולחן ערוך ואוכלים לחם עוני? היכן העשירות הגדולה?! מה לעשירות ולחם עוני?

התשובה לכך היא: "עבדים היינו לפרעה במצרים" כדי לא להגיע לידי גאווה בלילה הזה צריך לזכור מאין באנו... וכמאמר חז"ל בפרקי אבות: "דע מאין באת"

...

משל למה הדבר דומה: למלך שיצא לציד ופגש ברועה פשוט והכיר בו כי יש בו מעלות גדולות מאוד, חיבבו המלך מאד והביאו לארמון. המלך לימדו את רזי המלוכה ועד מהרה עלה הנער לגדולה והפך להיות שר האוצר המופקד על כל נכסי המלך. אויביו בממלכה התקנאו בהצלחתו והחלו לרגל אחריו וגילו כי יש בביתו חדר סודי אשר אין איש מבני הבית רשאי להיכנס לשם. הבינו האנשים שכנראה בחדר זה הוא מחביא את הכסף שהוא גונב מהמלך, והלשינו למלך. ציווה המלך לפתוח את אותו חדר, ולהפתעתו גילה במרכז החדר רק מקל, תרמיל וחליל. לפליאתו של המלך הסביר השר: כל בוקר, לפני שאני יוצא לעבודתי אני נכנס לחדר זה, לובש את המעיל, לוקח את המקל ומחלל בחליל, כדי להזכיר לעצמי מה הייתי בעבר, שלא תזוח דעתי עלי ...

הנמשל: אנו הרועים יצאנו עם מקל, תרמיל ולחם עוני - מצה. דווקא בלילה הזה שבו כולנו מסובים והשולחן ערוך מכל טוב, יכולה להתגנב בליבנו מחשבה של גאווה. לכן דווקא בלילה שכזה אוכלים לחם עוני על מנת שנזכור שהיינו בסך הכל עבדים לפרעה במצרים... לכן כשבא עני להיכנס לביתנו נקבלו בשמחה ואנו מכריזים "כל דכפין ייתי ויפסח כל דצריך ייתי ויכול" שפירוש הדברים: כל מי שרוצה יבוא ויעשה עמנו פסח וכל מי שרוצה יבוא ויאכל ...

הבה נעביר את הלפיד כדבעי, נלמד את הילדים מעבר למצוות הפסח מאין באנו ומה היא הכנסת אורחים כראוי ...

פסח כשר ושמח

לקחת פנינה מהחג (אברהם לוי)

חג הפסח כבר באופק, אוטוטו הוא פורס כנפיו, ובעוד מספר שעות נזכה להִסָּב כבני מלכים סביב שולחן ארוך וערוך. כמובן שביתנו נקי ומצוחצח, אין בו שמץ של חמץ ואפילו לא גרגיר אבק, והניקיון בולט מכל פינה.

אין ספק, עבדנו קשה!!! ניקינו וקרצפנו שטפנו הזענו עמלנו ויגענו במשך ימים רבים ולילות ארוכים, הדרנו שינה מעיננו ותנומה מעפעפנו, השקענו כוחות גוף ונפש מרובים, והכל לכבוד מלך המלכים - אשר ציווה אותנו בתורתו הקדושה על "איסור חמץ". כבנים מסורים ואוהבים קיימנו את מצוותיו, והשקענו על כך את תמצית כוחנו וממוננו ונשמתנו ונשימתנו.

נכון שזה נפלא? אין ספק! ברור שפועלינו הכביר עושה רעש בעולמות העליונים, וכפי שמובא בספרים הקדושים שמי שמזיע על המצוות ומתאמץ לעשות נחת רוח לבורא עולם, "הזיעה" הזאת מאוד חביבה בשמים, ובכוחה למחוק עוונות ולמתק גזירות. אלא שכעת קמה וגם ניצבה שאלת השאלות, קושייה עזה וחזקה, הקשה יותר מארבעת הקושיות שנמצאים באגדה.

כולנו יודעים שכגודל ההכנות - כך גודל המאורע!

לכבוד מאורע שיגרתי כמו "יום הולדת", משקיעים רק מספר דקות פלוס מע"מ. מכינים שקיות ממתקים, מייצרים איזה כתר משארית של בריסטול, מלבישים את חתן המאורע בגדי שבת וחג, ובזה תמו ההכנות. בשביל מאורע יותר רציני כמו "בר מצווה", משקיעים קצת יותר. מכינים תפילין, חליפה וכובע, דרשה, עלייה לתורה, סעודת מצווה ... ובשביל מאורע גדול כמו "נישואין", משקיעים עוד יותר. אירוסין, שמלת כלה, חתונה, שבע ברכות, דירה למגורים, רהיטים... ככל שהמאורע גדול יותר, כך ההשקעה עבורו גדולה ורבה יותר.

כעת בואו חשבון: חג הפסח הוא החג עם הכי הרבה הכנות. מקרצפים כל פינה, מנקים או מחליפים את מערכת הכלים, משנים את מלאי המזון, את סוג הלחם, את צורת האכילה (בהסיבה), בחג הזה קוראים הגדה מיוחדת, משקיעים בליל הסדר שעות רבות - והמהדרים מאריכים ומפליגים אחרי חצות לילה, טורחים להכין מצות מהודרות, בזמן בית המקדש היה גם קורבן מיוחד שצריך לצלותו על האש ולהכינו לליל החג, אין ספק שעל החג הזה טורחים ומשקיעים "הרבה". והחשבון מחייב שאם חג הפסח דורש מאתנו השקעה כל כך רבה, סימן שימיו מבורכים ומיוחדים מאוד - ואגור בתוכם מטען רוחני עצום, ומשום כך נדרשת ממנו מסירות נפש בריבוי ההכנות לחג, כדי להכשיר את עצמנו למפגש עם המְטַעַן הרוחני הגדול שנקרא "פסח".

וכיצד אנו מנצלים את ימי הפסח הנפלאים? מה מעסיק אותנו בזמן המרומם והנפלא הזה? במה אנו מעבירים את ימי החג? (לא השנה)

על האש, רכיבה על סוסים, תחרות אופניים, גן חיות ושאר ירקות, זה מה שמעניין אותנו ונמצא בראש מעיינינו. הגדיל לעשות אחד האנשים, ופעם אחת ביכה את מר גורלו - והכריז באוזני ידידיו בצער: השנה אין חול המועד! באותו רגע נדהמו השומעים מההכרזה המשונה, ולא הצליחו להבין את דבריו. שהרי "חול המועד" קיים כל שנה, בין אם נרצה ובין אם לא. אם כן מה כוונת המשורר הפייטן והבכין בהכרזתו "שהשנה אין חול המועד"? השיב להם אותו בכיין: השנה שישי שבת יוצא באמצע חול המועד, וכל הרצף של הטיולים נהרס - והפסדנו בגלל זה יומיים מהחג.

והשאלה המסעירה - מתפרצת ועולה וממריאה וזועקת עד לב השמים: לאחר ההכנה הגדולה והכבירה - ולאחר ליל הסדר המרומם והמקודש, האם זו הפסגה שהגענו אליה?! האם כל עוצמת החג מסתכמת בגן חיות, קייקים, על האש, רכיבה על סוסים, הופעות... היעלה על הדעת לבכות וליילל ולטעון שהשבת "הרסה" לנו את חול המועד? אין ספק! מותר וצריך וחובה לאחד את המשפחה, לקרב את הלבבות ולמזג את הדעות, ולשם כך לעשות על האש ואת ההנאות לְמֶמֶשׁ ובחוויות לפשפש מבלי להתבייש. אלא שבאותה נשימה חובה גם לזכור ש...

* חג הפסח מכונה "חג האמונה", וכל מטרתו היא להחדיר את האמונה החושית - ולהבעיר את הלבבות באהבת ה' - ולתְדַלֵּק את הנשמה למשך כל השנה, ועל כך נאמר כל המרבה הרי זה משובח. וככל שהאדם עִמָּל יותר בנקודה הזו בכל ימי החג, כך החיבור שלו עם בורא עולם "עולה רמה" - והוא מְמַצֵּה את תכלית בריאתו, והרווח כולו שלו.

* חג הפסח הוא החג שממנו סופרים 50 יום עד למתן תורה. מתברר שאת היסודות וההכנה למתן תורה - מתחילים לצקת כבר בליל הסדר ושאר ימי הפסח, ובעצם זה מה שיקבע אחר כך את "הקומות הרוחניות" שנוכל לבנות - ואת השפע שנוכל להשיג בחג "מתן תורה".

* מבואר בחז"ל שבליל הסדר יורדת פמליה של מעלה לכל בית מבתי ישראל, ובורא עולם וכל המלאכים משתתפים אתנו באמירת האגדה ובפרסום השגחת ה', ובאותם רגעים נעשה רעש גדול בעולמות העליונים, כל צינורות השפע נפתחים ואנו מוקפים באורות רוחניים מאוד גבוהים, וזה זמן מאוד מסוגל לישועה - ואפילו לקרב את הגאולה. ומי שמנצל את הזמן הזה כהלכה ומרומם את נפשו וקדושתו, זוכה ומרוויח רווח עצום.

אלא שליל הסדר זו רק "ההתנעה" של החג. אך לאורך כל הנסיעה, לאורך כל שבעת ימי החג, העוצמה הרוחנית הזו נמשכת - והאור הרוחני והשפע הגדול ממשיכים ללוות אותנו, ומי שחכם, מנצל את הזמן הזה לעלייה רוחנית - ולא משחיתו על ההבל והריק.

הסוד והיסוד הזה רמוז גם בשם החג, וכדלהלן:

חג המצות = 552

בגימטרייה זהו זמן איכות -

בגימטרייה 552

זמן מיוחד ומוצלח מאוד לעלייה - בגימטרייה 522 (עם

הכולל) זהו אור רוחני וגדול = בגימטרייה 552 (עם

המילים)

זהו זמן מסוגל לעלייה וחיזוק = בגימטרייה 552 (עם הכולל והמילים)

אכן ימי הפסח הם ימים מיוחדים - ויקרים מכל הון וממון שבעולם, וחובה לנצלם כהלכה - ולפתח בהם את "הרוחניות". אלא שזה לא קל ופשוט. יצר הרע מעסיק אותנו בימים הללו "שעות נוספות" - ומרדים לנו את החושים עם טיולים ומפגשים ופינוקים והנאות ובילויים ומאכלים וקשקושים, וכאשר החג יוצא, מתברר שלא לקחנו ממנו שום "צידה לדרך" לחיי היום יום, והתקיים בנו המשפט "כבולעו - כך פולטו".

כמובן שרוב האנשים מתעלים היטב בחג הפסח! בשומן, במשקל, בגזרה, בהנאות, בקניות, במפגשים החברתיים... אך חוץ מזה, רובם לא לוקחים איתם שום מטען רוחני מחג הפסח, והרוחניות שלהם נשארת אותו דבר. האם זה לא פספוס גדול והחמצת המטרה?! ומה גם שטרחנו רבות על החג הזה. האם לא ראוי שניקח ממנו איזה מזכרת רוחנית שתלווה אותנו הלאה, איזה מטען רוחני קטן שיגרום לנו "לעליית מדרגה רוחנית" גם בימים שלאחר הפסח?

השנה לא נאפשר ליצר הרע לעשוק אותנו! נתאמץ ונתמקד בשלושת הפנינים הנפלאים שנעלה כאן, ובמשך שבעת ימי החג נפתח אותם ונתעמק בהם ונאמצם לליבנו. וכאשר יצא החג, הוא לא יחמוק מאתנו כלעומת שהוא בא, אלא יישארו לנו שלושה מזכרות מתוקות בעזרת ה'.

הפנינה הראשונה: חכמנו הקדושים גילו לנו שעם ישראל במצריים שקע ב49 שיערי טומאה ומצבו הרוחני היה בכי רע, והוא לא היה ראוי להיגאל. וכפי שמסופר במדרש - שבשעה שיצאו ישראל ממצרים, עמד ס"מ המלאך לקטרג עליהם - ואמר: ריבונו של עולם. הללו עובדי עבודה זרה (המצריים), והללו עובדי עבודה זרה (היהודים). ומה נשתנו אלו מאלו שאתה קורע להם את הים?! (ש"ר פרשה כ"א, זוה"ק תרומה ק"ע ע"ב). ולמרבה הפליאה, למרות הכל - עם ישראל נגאל. ולא סתם גאולה פשוטה, אלא עם גאולה מלאה בניסים ונפלאות "כיד המלך". כיצד זה יתכן?

חכמנו ז"ל גילו לנו את סוד העניין: למרות שעם ישראל היה רדוד ביראת שמים - ושקוע ב49 שיערי טומאה - ואפילו נגוע בעבודה זרה, עדיין הוא הקפיד בכל הכוח על שלושת הדברים הבאים: שמם, לשונם, לבושם. ובזכות שלושת הדברים הללו, עם ישראל זכה להיגאל. (אומנם בחז"ל מובאים מדרשים שונים המבארים "בזכות מה נגאלו אבותינו". אך ראה בפירוש הרב כשר - על ההגדה של פסח, שמביא נוסח ממדרש "במדבר רבה דפוס וונציה" פרשה י"ג, ששם הגרסה "שמם לשונם ולבושם").

1) למרות שעם ישראל היה בגלות ומנותק מכל רוחניות, הוא הקפיד לקרוא לילדיו בשמות יהודיים, והתנזר משמות של גויים.

2) עם ישראל שמר על דיבורו וטהרת לשונו ולא ניבל את פיו במילים מאוסות, ולא דיבר לשון הרע ורכילות.

3) עם ישראל שמר על לבושו הצנוע והעדין, ולא נגרר אחר אופנות השחץ של המצריים, אשר עליהם נאמר "עשרה קבין של טומאה ירדו לעולם - ותשעה נטלה מצריים" (קידושין מט.).

והשאלה נשאלת: אמת, אין ספק ששלושת המעלות הללו חשובות. אך מה כל כך מיוחד בהם - עד כדי כך שבכוחם להביא את הגאולה?

אם נשים לב, נגלה ששלושת הדברים הללו הם "הסמל של הרחוב".

כל מי שפורק מעליו את עול היהדות וזונח את דת אבותיו, שלושת השינויים הראשונים שהוא עושה - זה השינויים הללו. שינוי השם, שינוי הלבוש, שינוי סגנון הדיבור. אכן רואים היום בחוש ששלושת הדברים הללו הם "המחיצה והחומה" שלנו מתרבות הרחוב, והם עוזרים לנו לשמור על המסגרת הרוחנית שלנו.

כעת החשבון מובן. אמת! הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה. אבל למרות זאת, מגיע לעם ישראל להיגאל! מפני שהוא נבדל מהרחוב ושומר על הגחלת היהודית, ונלחם במסירות נפש על הגבול הדק שבינו לבין הרחוב.

מי שיתבונן בדברים, יגלה שראשי התיבות של "שמם לשונם לבושם" - זה שלל. אכן זהו השלל הראשון שאנו צריכים לקחת מחג הפסח, ואין ספק שאם נלחם בכל

כוחנו על צביון הטהרה והגבול עם הרחוב, ונשמור על טהרת שמנו לשוננו ולבושנו, על השלל הזה, בטוח שניגאל לאלתר! זה גם רמוז במילים:

שמים - לשונם - לבושם = 1184 בגימטרייה

זה מתכון טוב ונפלא לישועה וגאולה = 1184

זו הפנינה הראשונה שנשתדל בעזרת ה' להפיק מחג הפסח, ונעבוד עליה בכל הכוח, כל שבעת ימי החג.

הפנינה השנייה: אין ספק שהמצב היום קשה! אלמנות, יתומים, פיגועים, יש מחסור בדירות, בעיות בחינוך הילדים, בשלום בית, בפרנסה, מחלות ואסונות ודמעות זרועות בכל פינה, והרבה בתים בישראל לא מכירים כלל את המילה "שמחה".

זה גם לא סוד שאי אפשר לשקם את כל הצרות שלנו! שהרי גם אם יפתרו את בעיית הגשם, עדיין קיימת הבעיה הרפואית. וגם אם ימצאו פתרון לבעיה הרפואית, זה עדיין לא פותר את מגפת "התאונות דרכים", את מגפת הקרונה, את הבעיות עם הפלסטינים, את בעיות הפרנסה ... והמציאות מעידה שכל יום רק נעשה קשה יותר ויותר - והצרות רק מתגברות. ומהיכן ניתן לשאוב עידוד וכוח להמשיך הלאה ולהתמודד - ולא להתמוטט? מחג הפסח! בליל הסדר אנו יושבים וקוראים ומנגנים את המהפך הגדול שעם ישראל עבר - כפי שמבואר בהגדה, אך לא בדיוק שמים אליו לב.

בהגדה מסופר שבתחילה היו אבותינו עבדים ומצבם היה קשה ונורא. מי שמעיין היטב במדרשים, מגלה שעם ישראל עבר במצריים "שואה" איומה! יצקו את ילדיו בתור בלוקים, החליפו עבודות האנשים בנשים, זרקו את הילדים ליאור, פרעה התרחץ כל יום בדמם של 300 תינוקות, המצריים היו שולחים את היהודים לצוד אריות ודובים ביערות - והיו נהנים מכך שרבים מהיהודים נטרפו ביערות על ידי החיות, וזו עדיין לא כל הרשימה השחורה של הצרות שעברו עם ישראל במצריים. נכון שזה מצב קשה?

אנו מדפדפים הלאה בהגדה, ופתאום מגלים "מהפכה"! עשרת המכות, נקמת ה' במצריים, קריעת ים סוף, מתן תורה... בין רגע עם ישראל קיבל עצמאות גשמית מוחלטת - עד כדי כך שכל העמים פחדו ורעדו ממנו, כמבואר בפסוקי התורה (שמות ט"ו ו"ד) עד כאן כולנו מכירים את ההיסטוריה. אלא שיש פרט אחד קטנטון וחמוד ופצפון, שלא כולם מתבוננים בו. הגאולה הייתה ברגע אחד! ברגע אחד נהפך המצב מחושך לאור ומעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה, עד כדי כך שאפילו לא היה זמן להכין צידה לדרך - והבצק לא הספיק לתפוח - והפך למצה.

מתברר שאפילו אם המצב קשה ביותר, אם א-לוקים רוצה, המצב יכול להתהפך מרגע אחד מקצה לקצה - למרות הנתונים הכי קשים!!!

ומדוע עשה ה' את המהלך הזה? למה הוא הוציא את עם ישראל "בחיפזון" עד כדי כך שלא היה אפילו זמן להתארגן ולהכין כראוי "צידה לדרך"?

בורא עולם העביר לעם ישראל מסר אדיר לדורות: גם כאשר הנתונים קשים ולא נראית שום קרן אור בקצה מנהרת הייסורים, זה לא סותר שברגע אחד המצב

יכול להתהפך - ללא כל התראה מוקדמת. ממילא לעולם אין להתיימש, וחובה תמיד לקוות לטוב.

ומי שיתבונן היטב, יגלה שגם המסר הזה טמון בשמו של חג הפסח.

חג הפסח = 164 בגימטרייה

חכה, עוד יהיה טוב! = בגימטרייה 164 (עם הכולל והמילים)

ואין ספק שאם נאמץ את הנקודה הזו לחיי היום יום, ונאמין שלמרות הקשיים והייסורים שיש לנו - ישועת ה' יכולה לבוא במהירות "כהרף עין", המידע הזה יעזור לנו להמתיק את עול הייסורים וקשיי היום יום, ואיכות חיינו תעלה רמה. זו המזכרת השנייה שניקח מחג הפסח בעזרת ה'.

הפנינה השלישית: במצריים ראו בחוש את ההשגחה הפרטית של בורא עולם לכל אורך הדרך, ובפרט בעשרת המכות - כאשר המכות חבטו במצריים בצורה נפלאה ומתוקה, ומצד שני מעם ישראל לא נפגע אפילו אחד! וזה מלמד אותנו בחוש שבורא עולם שולט בעולמו ועושה את "הכל", ואין דבר כזה "טבע ומקרה" - אלא הכל זה יד ה'. רוצים לחדד את ההבנה הזו?

ישנו מוצר אלקטרוני שנקרא GPS. מדובר במכשיר קטן הנועד לניווט והכוונה ולאיתור כתובות. כותבים על צג המכשיר את הכתובת המבוקשת, והמכשיר מנווט את האדם ומציעד אותו שלב אחרי שלב עד לנקודת היעד.

הידעתם? המכשיר הזה מחזק מאוד את האמונה בה'. כיצד?

ישנו לווין גדול הנמצא בחלל, אשר רואה את מכשיר ה-GPS - ומדבר אתו. עם הצרפתי הוא מדבר בצרפתית, ועם האנגלי הוא מדבר באנגלית, (ועם החסיד הוא מדבר באידיש), לה הוא הלווין מורה להסתובב שמאלה ולפנות בכיכר השלישית ימינה, ולה הוא הלווין מגלה שיש מצלמה בעוד כמה מטרים, ובאזור אחר הלווין מדבר עם GPS אחר ומנווט אותו ומודיע לו שהוא נמצא כבר בכתובת המבוקשת, ואפילו אם האדם טועה ולא מבצע בדיוק את הוראות, הלווין רואה את זה ומיד "תופר" לו מסלול תיקון. זה כל כך מדהים! במרחק אלפי קילומטרים ניצב לווין בודד, אשר רואה את כולם - ויודע לכוון כל אחד למקום שלו - ולדבר אתו בשפה שלו. מדובר באלפי מכוניות ופקודות, ולמרות זאת הלווין שולט היטב בכל העסק.

עם ההמצאה הזו של GPS קל לנו יותר להתחזק באמונה, ולהבין את המשנה שאמרה "עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים" (אבות ב' א'), ולהפנים שבורא עולם נמצא למעלה ורואה את כולם, והוא מכווין כל אחד לתכלית ולתפקיד שלו - ולא נסתר מעיניו דבר.

במילים ברורות, קוראים לזה "השגחה פרטית". ואת הנקודה הנפלאה הזו צריכים גם כן לקחת מחג הפסח ולהתעמק בה כהוגן, וזה אפילו מרומז בשתי שמות החג:

חג הפסח + חג המצות = 716

בגימטרייה בורא עולם משגיח = 716

בגימטרייה

עד כאן למדנו מחג הפסח שלושה נקודות חן נפלאות ומתוקות - אשר ניתן לקחת אותם "כצידה לדרך" לחיי היום יום, ובאמצעותם לנצל את הימים הקדושים הללו כהלכה, עם עלייה רוחנית מתמשכת.

(א) להקפיד על שמם לשונם ולבושם, על ההיבדלות מהרחוב.

(ב) להאמין שישועת ה' כהרף עין ולקוות כל הזמן לטוב - ולהתחזק בביטחון בה - למרות הנתונים הקשים.

(ג) להפנים שכל מה שקורה לנו זה מתוך "השגחה פרטית".

ואין ספק שאם נאמץ את שלושת הנקודות הללו בחיי היום יום, אזי כבר אפשר לומר שניצלנו את החג והתרוממנו בו, ולא בזבזנו אותו לריק.

מישהו חושב אחרת?

בניסן נגאלו בניסן עתידין להגאל (הרב יוסף כרמל)

אחד הנסים שאירעו לעמנו בחג הפסח, הוא נס הכאת קציני הצבא האשורי, בראשות סנחריב שצר על ירושלים בימי חזקיהו. המאורע שהתרחש לפני כאלפיים ושבע מאות שנים מתואר בכתוב כך:

"וַיֵּצֵא מֶלֶךְ אֲשׁוּר בְּמַחְנֵה אֲשׁוּר מֵאָה וְשָׁמָנִים וְחֲמִשָּׁה אֲלָף וַיִּשְׁכְּמוּ בְּבֹקֶר וְהָיָה כָּל־סָרְסָרִים מֵתִים" (ישעיהו ל"ז. לו).

ננסה להבין מאורע זה במבט כולל.

המאבק בין עם ישראל והאימפריה האשורית ומלכה, התחיל עוד בימי אבי האומה אברהם.

מי שייסד את האימפריה הראשונה בעולם, שבירתה הייתה נינוה - העיר הגדולה - היה נמרוד. כך מתארת התורה את ההליך:

"וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן... וְכוֹשׁ יָלַד אֶת נִמְרֹד הוּא הֵחָל לְהִיטֵב גְּבוּרָה בְּאֶרֶץ: הוּא הָיָה גְבוּר צִיד לְפָנָי יִקְוֶה עַל כֵּן יֵאמָר כִּי נִמְרֹד גְּבוּר צִיד לְפָנָי יִקְוֶה: " (בראשית י' ו-ט). לפי רש"י, נמרוד, שהיה נכדו של חם, נולד בנראה במצרים העליונה.

הביטוי הַחָל מופיע פעמיים נוספות בתחילת ספר בראשית ולשליה.

בפעם הראשונה: "אֲזַי הִנְחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יִקְוֶה" (שם ד' כו)

ומסביר רש"י: "לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש ברוך הוא לעשותן עבודה זרה ולקרותן א-להות."

בפעם השניה: "וַיְהִי כִּי הִחַל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה ... וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מְכֹל אֲשֶׁר בָּחָרוּ" (שם ו' א-ב)

אין צורך להסביר את השחתת המידות המתוארת כאן. לכן, גם בפרשה בה אנו עוסקים מסביר רש"י: "הוא החל - להמריד כל העולם על הקדוש ברוך הוא בעצת דור הפלגה", "גבור ציד - צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום: לפני ה' - מתכוין להקניטו על פניו."

התורה ממשיכה ומבארת: "וַתְּהִי רְאִישִׁית מִמְּלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאַרְדּוֹ וְאֶכְד וְכַלְנֵה בְּאַרְץ שֹׁנְעָר." כלומר, נמרוד יצא ממצרים למסע כיבושים בארצותיהם של בני שם, כבש את כל האזור שבין החידקל והפרת, המכונה בכלליות 'בבל' והקים שם את מגדל בבל, כסמל למרדו בקב"ה.

השלב הבא היה: "מִן הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אֲשׁוּר וַיִּבֶן אֶת נִינְוָה ... הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה." לשיטת הרמב"ן, נמרוד המשיך להרחיב את גבולות האימפריה שלו וכבש גם את האזור המכונה אשור והקים בה את בירתו - בירת העולם - העיר הגדולה = נינוה. נמרוד הוא כנראה סרגון הראשון, שאירגן את העולם העתיק למרד כנגד הקב"ה. מול נמרוד התייצב אברהם העברי, צאצאו של שם, שלחם כנגד כל הסיכויים את המלחמה על אמונת הייחוד.

נמרוד בניסיונו לחסל את מי שלא היה מוכן ללכת בדרכו, היה זה שהשליך את אברהם לכבשן האש. לאחר הצלתו שולח הקב"ה את אברהם לארץ כנען, ארצם של בני חם ודווקא ממקום זה יפוצו אברהם וצאצאיו את אמונת הייחוד. למעלה מאלף שנים מאוחר יותר, יגיעו האשורים לארץ כנען שהפכה לארץ ישראל. סרגון השני הוא נמרוד השני, יכבוש את שומרון ויגלה את רוב בניו של אברהם מארצם. בנו סנחריב ינסה לכבוש את ירושלים ולהשלים ח"ו את המלאכה.

בחג הפסח, חג היציאה ממצרים יכה מלאך ד' בצבאו של סנחריב ויתברר כי ידה של אמונת הייחוד היא זו שתגבר.

הרוב לא קובע (גד שכטמן)

הבן של ביל גייטס נסע ללמוד באוניברסיטה בצרפת, כעבור שבוע שלח מייל לאביו:
 "הכל פה נהדר והחברים מקסימים. אבל אני לא מרגיש בנוח להגיע לאוניברסיטה במרצדס ספורט, בזמן שכל חבריי מגיעים ברכבת". למחרת קיבל חזרה מייל מאביו: "בסדר, העברתי לך עוד 50 מיליון לחשבון. קנה לעצמך רכבת..."

רגע לפני יציאת מצרים, נצטוו בני ישראל על שחיטת קרבן הפסח וקיבלו הוראות

מדויקות לעשייתו. כשמסיימת התורה את הציווי על קרבן הפסח מגיעה מצוה לשמר קרבן זה לדורות עולם (שמות יב, יז): "ושמרתם את המצות... ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חוקת עולם".

כותב על כך רבי ברוך ממז'יבוז' חידוש נפלא: הדרך שבה מנהיג א-לוקים את העולם מתווה קו אחיד כמעט ללא יוצא מן הכלל, צריכים לעשות תשובה כדי להתחרט על עוונותינו ורק אז נקבל את מחילת השם על מעשינו הלא טובים. כמו שאמרו חז"ל: "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח שיהיו עגלות וקרונות נכנסים בו". בשונה מכלל זה ניצב חג הפסח במעלתו המיוחדת.

אין צורך בעשיית התשובה קודם להארה הגדולה שנקבל, אלא כאן: "ופסח ה' על הפתח" - מפרש רבי ברוך - "ופסח ה'", בפסח, ידלג הקב"ה מ"על הפתח" שאותו אנו צריכים לפתוח בלבנו לשם עשיית התשובה, ונזכה להארת החג העליונה אפילו בלי לעשות דבר. לכן מוגדר החג הזה בתורה כ"חוקת עולם" - אין טעם שאנו מבינים מדוע בפסח הקב"ה מתנהג עמנו לפני משורת הדין.

אם נתבונן מעט בלשונות הציוויים - הן בקרבן פסח והן בשאר מצוות חג הפסח שנאמרו במצרים - הם ניתנו לעם ישראל בלשון רבים. לעומת זאת, בשבת חול המועד פסח נקרא בתורה בפרשת כי תשא, שם נשנה הציווי על פסח בשני מקומות בפרשה זו.

מעניין לציין שהציוויים כאן נכתבו בלשון יחיד: "את חג המצות תשמור" (שמות לד, יח), "לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח" (שם כה). ברור הדבר שרצתה התורה ללמדנו בין השיטין פרט נוסף למתבוננים, מהו? אולי ניתן לומר, ושוב, רק אולי ניתן לומר, שהתורה רוצה להזהירנו מפני השאננות.

אמת שחג הפסח שונה משאר חגי ישראל וכולם זוכים לקבל את קדושת הלילה באם ישמרו על מצוותיו, אף על פי שלא התכוננו אליו כיאות. לכן כשהציווי היה בלשון רבים, נדרשו ישראל רק לקיים את מצוות החג ללא הכנה שדורשת תשובה מיוחדת, וחץ מהמעשים הפיזיים שנדרשים לצורך החג: ביעור החמץ, קרבן הפסח, מצות ומרור וכו', אין צורך בהשקעה נוספת. בכל זאת, אתה כאדם פרטי נדרש להשקיע יותר מן הכלל. "את חג המצות תשמור" ותתכונן אליו בהידור רב, אל תחכה שהקב"ה יבוא ויערה עליך רוח טהרה ממרום כי אתה עלול להפסיד מעלות רוחניות. לכן כפלה התורה את ציוויה שנית באותה פרשה, ודווקא בלשון יחיד כאמור, כי אין זו הוראה לרבים: "לא תשחט על חמץ [שבלב] דם זבחי", משום שכאדם בודד אתה יכול לפעול יותר מהכלל. "ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח", אל תחכה לבוקר חג הפסח ששם כבר תהיה אחרי הקדושה שקיבלת מא-לוקים בליל הסדר, כאשר בעבודה עצמית קודמת - תקבל הרבה יותר.

לא פעם אנו שומעים על חומרת הדבר שבפרישה מן הציבור, ועל כך שחשוב לתמוך במעשיו הטובים של הכלל ולחזקו מן הנקודה הפרטית שלנו. אך חשוב לעשות סדר בדברים ולהבהיר: במידה ותוכל לפעול יותר טוב מן הכלל בצורה

פרטית, באופן שלא יפגע בציבור ולא יבלוט, מותר לך לעשות יותר מהנדרש מכלל הציבור למען טובתך הפרטית.

אם ניקח את גדולי ישראל כדוגמה רוחנית: נחשוב לעצמנו מה היה מתרחש אילו חלילה החליטו צדיקי הדור בקטנותם, לעבוד את ה' כמו "כולם" ולא להקשיב לכוחות הנפש שדרשו מהם יותר? בוודאי שהיינו מפסידים הנהגה רוחנית נעלה. ובמישור הגשמי-כלכלי: אותו הדבר היה קורה אילו החליטו כל בעלי המעוף והיזמות לעבוד כשכירים, ולא להשקיע בפרויקטים כלכליים שדרשו מאמץ יתר וסיכון לא מבוטל. אז אולי שווה להעדיף את המרצדס המהירה מהרכבת שבה נוסעים כולם...

בחג הפסח, חג החירות, אנו מקבלים הוראה מתורתנו הקדושה לא להיות "כבולים" להרגלי הציבור בשעה שאנו יכולים לפרוש כנפיים לעבר חירותנו הפרטית.

הקשר בין פרשת השבוע, פרשת "מצורע", לבין ההגדה של פסח

מה הקשר בין פרשת השבוע, פרשת "מצורע", לבין ההגדה של פסח, הטקסט שיוקרא מפי מיליונים בעוד עשרה ימים? לכאורה אין קשר. פרשת השבוע עוסקת בדיני הצרעת, וההגדה עוסקת ביציאת מצרים. אבל בעצם שתיהן עוסקות בדיבור, בשני צדי המטבע של המלל האנושי.

פרשת השבוע מזהירה מפני לשון הרע, ומפני עונש הצרעת שבא בעקבותיה. זה חטא שחז"ל מייחסים לו חומרה רבה ואף קובעים: "לשון הרע שקול כנגד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים". רכילות ושקר מתוארים גם בספר תהילים כדבר שמרעיל את האווירה החברתית. לפני יותר מ-100 שנה כתב הרב ישראל מאיר הכהן את ספרו "חפץ חיים" שבו קיבץ את ההלכות הרלוונטיות הנוגעות ללשון הרע, ובעקבות תיבת הספר זכה הרב עצמו לכינוי "החפץ חיים". גם התמונה של החפץ חיים הפכה למותג, לשם נרדף לאיסור לרכל, לקלל, ללכלך. בשנים האחרונות אפשר לראות את תמונתו אפילו כשומר מסך על הסלולרי. מעין תזכורת שבעל המכשיר שם לו למטרה לשמור על הפה.

אבל כאן מגיע הצד השני של המטבע: האם מי שעוסק כל כך הרבה בלשון הרע, הוא טיפוס שתקן ומתבודד שבורח מחברת בני אדם? עדויות רבות מספרות כי החפץ חיים עצמו נהג לדבר, והרבה. הוא רצה להראות לציבור שהכוונה שלו אינה שכולם ישתקו. להפך. מותר לדבר, רק תלוי על מה ועל מי. ופה אנחנו מגיעים לפסח, חג שהכינוי שלו הוא גם "פה סח", כלומר: פה מדבר. בספרים רבים פסח אפילו מכונה "חג הדיבור", החג בו צריך להזכיר לעצמנו ולילדינו כל הזמן מה הסיפור, ולהעביר אותו הלאה. על פי ההלכה, לא מספיק רק לקרוא את ההגדה של פסח. צריך גם לומר אותה בקול רם, לפתוח את הפה כמה שיותר. לתאר, לספר, לשיר, להזכיר, לשאול, לענות, "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים – הרי זה משובח".

לא לשכוח את העיקר

לא פעם אנו רואים במהלך ליל הסדר או חול המועד, אנשים שבעקבות בעיה קטנה שצצה - "נהפך החג" כבר לא נראה על פניהם את שמחת החג הנדרשת לאחר עמל וטרחה כה גדולה. הכעס מוביל אותם אל מחוזות של עצבות ומפסידים הוא את העיקר...

הנה לפניכם משל המבהיר זאת יפה:

לערב השקה לשעון יוקרתי ומלא שכלולים. כינסה החברה (שהייתה בעלת שם עולמי), חברת הפקה זו כינסה מסיבת עיתונאים גדולה שבמהלכה השיקה את השעון המיוחד. המנהל הגאה הציג את פרי הפיתוח עליו עמלו טובי אנשיו במשך למעלה מ-5 שנים. והראה לכולם את מגוון האפשרויות הניתנות במסך המגע הרגיש שבו.

'מה השעה בבקשה' – שאל אותו עיתונאי אחד כשהסתיימה מסיבת העיתונאים. המנהל הביט בשעון הפלא, החוויר ופניו הוריקו מבושה. מרוב אפשרויות, אפליקציות ותוכנות שהחברה הכניסה במכשיר, היא שכחה פרט אחד קטן ופשוט: השעון...

זהו משל דמיוני שיתכן והוא הצחיק אותנו כשהיינו ילדים. אבל הוא טומן בחובו נמשל הנוגע לכולנו:

יהודים רבים - טובים וישרים, מקפידים לנקות את ביתם לקראת החג, להדר בכל הידורים שרק ניתן... אך שוכחים הם את המצווה העיקרית של חג הפסח: "שמחת החג..."

חינוך (שניאור אשכנזי)

"מטבילים" בראש?

אבא צועד עם בנו בדרך.

הילד שואל: "אבא, למה קוראים לירח ירח?", והאבא עונה: "לא יודע."

הילד שואל: "אבא, למה לחתול יש ארבע רגליים?", והאבא עונה: "וואלה, לא יודע."

חולפות עוד כמה דקות והילד שואל: "אבא, למה השמש זורחת במזרח?", והאבא שוב לא יודע.

ואז הילד שואל: "אבא, השאלות שלי מפריעות לך?". "ממש לא", אומר האבא, "אם לא תשאל, איך תדע...?"

ההגדה של פסח מתחילה בארבע הקושיות. הילדים, ואחריהם שאר בני המשפחה, שואלים בפתח הסדר "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?". כחלק מהמאמץ להשאיר את הילדים ערים ומתעניינים במה שקורה, כדי לקיים את המצווה "והגדת לבנך ביום ההוא" ולספר להם על יציאת מצרים, אנו נוקטים בטקטיקה ייחודית ומגרים אותם לשאול "מה נשתנה", מדוע הלילה הזה מיוחד ושונה כל כך – למה מצה? למה מרור? למה אוכלים בהסיבה? אבל, מעניין לשים לב לסדר המוזר של ארבע הקושיות.

בהגדה בנוסח אשכנז, השאלה הראשונה עוסקת במצווה החשובה ביותר בלילה הזה – "שבכל הלילות אוכלים חמץ או מצה, הלילה הזה כולו מצה". הקושיה השנייה עוסקת במצווה השנייה בחשיבותה – אכילת המרור, שהיא מצווה מדברי חכמים (בימינו).

הקושיה הרביעית והאחרונה עוסקת בהלכה חשובה בהלכות הסדר, והיא האכילה בהסיבה.

אלא שפתאום, בין הקושיה השנייה לרביעית, נכנסת עוד קושייה, שלכאורה שולית הרבה יותר: "שבכל הלילות אין אנו מטבילים אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים". הילדים מבקשים להבין מה עומד מאחורי המנהג המוזר לטבול את הכרפס במי מלח וכן לטבול את המרור בחרוסת. אבל צריך לזכור: מדובר במנהג, לא במצווה. הנהוג הזה לא כל כך מרכזי וחשוב ב'סדר'. איך ייתכן שהשאלה הזו חשובה כל כך, אפילו יותר מהשאלה על ההסבה?

השאלה מתחזקת עוד יותר כשפותחים הגדה בנוסח הספרדים (ונוסח חב"ד), שם קושיית "מטבילים" היא הראשונה!¹ עוד לפני שהילד שואל על המצוות לאכול מצה ומרור ועל ההלכה לאכול בהסבה, זה מה שמפריע לו, למה טובלים את הכרפס במי מלח?!

זה נכון לא רק מבחינה עניינית, אלא גם כרונולוגית. בפועל, קודם מסבים ואחר כך מטבילים. בתחילת הסעודה שותים את כוס היין שעליה עושים את הקידוש, ורק בהמשך מטבילים את הכרפס במי מלח. אז מה פתאום הקושייה של "מטבילים" קודמת לשאלת "מסובים"?

הרבי מליובאוויטש לומד מכאן רעיון רב משמעות אודות חינוך, ערכים והשפעה במשפחה.

מה הם רואים?

אלו היו הימים שלפני מלחמת העולם הראשונה, לפני יותר ממאה שנה. הממשלה הליטאית החרימה את הרכוש של עשירי הארץ, ואנשים שרק אתמול נישאו על גלי כבוד והדר הפכו להיות רעבים ללחם. בין המאוכזבים היה יהודי חשוב בשם דייניס מהעיר קובנה. הוא היה עשיר במידה עצומה, שבמשך שנים מימן מכספו את הישיבות בליטא, אך כעת התהפך עליו הגלגל והוא נותר חסר כל.

למרות המצוקה בה היה שרוי, זכה דייניס לשתי מתנות אותן איש לא היה יכול לקחת ממנו. שתי בנותיו היו נשואות לשני תלמידי חכמים חשובים, מראשי ישיבת טלז המפורסמת, והם היו מקור לנחת, אושר וגאווה.

פעם שאלו את הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קובנה: "כיצד זכה דייניס לשני חתנים כה חשובים? מדוע בנותיו, שגדלו בביתו של סוחר, נישאו דווקא לתלמידי חכמים מהשורה הראשונה?"

בתגובה סיפר הרב כך:

מדי חודש הייתי מבקר בביתו של דייניס ומקבל ממנו תרומה הגונה לתשלום משכורות בישיבה. באחד החורפים, מזג האוויר היה קשה מאד. השלג הגיע לגובה עשרות סנטימטרים והפך להיות בוצי ומחליק. איש לא הוציא את האף אל הכפור. אבל לי לא הייתה ברירה. הייתי מוכרח ללכת אליו ולבקש את עזרתו בתשלום משכורות. בוססתי בשלג הכבד, הרטיבות והלכלוך הגיעו עד המותניים, אך לא יכולתי לעצור. הפנים של עובדי הישיבה עמדו מול עיניי.

התקרבותי לביתו של הגביר והתביישתי מאד. כיצד אדרוך על השטיחים היקרים בסלון ובמשרד שלו, כשהמגפיים שלי נוטפים מים ובוץ? סובבתי את הבית

ודפקתי בדלת השירות של המטבח, ממנה המשרתים היו מכניסים הביתה ציוד ומפנים את האשפה. הקשתי בדלת בבושה, והיא נפתחה בידי שתי בנותיו הזאטוטות של הגביר. "אבא, אבא", הן קראו לחלל בשמחה, "הרב ממתין לך בדלת המטבח."

הגביר התקרב ופרץ בבכי. הוא אמר: "רבי, מדוע אתה מקלקל את החינוך של הילדות...? הבנות שלי רואות אבא שרודף אחרי כסף. זה העולם בו הן גדלות. החינוך הרוחני היחיד שהן מקבלות הוא המפגש החודשי עם הרב. כשהן רואות כיצד אני נותן ביד רחבה לישיבה, הן מקבלות חינוך לאהבת התורה. אך כעת, איך הבנות שלי מתרשמות? שתורה היא דבר חשוב – אך לא יותר מהשטיחים. הספות והכורסאות חשובות יותר. אי לכך, אני מתחנן בפני כבוד הרב שיסגור את דלת המטבח, ילך מסביב לדלת הכניסה הראשית, ייכנס כרגיל וידרוך על השטיחים, וכך הילדות שלי ילמדו שאין דבר חשוב יותר מיהודי שמקדיש את חייו ללימוד התורה."

כעת אתם מבינים? אין כל פלא ששתי הילדות ידעו מה הכי חשוב לחפש כשמקימים בית יהודי...

כל אחד שואף להעניק חינוך איכותי לילדים שלו. אנו מוציאים לשם כך כספים ולא חוסכים במאמץ כדי להעניק להם את החינוך הטוב ביותר. וכאן באה ההגדה עם "מה נשתנה", ומעוררת את תשומת ליבנו לחלק החשוב ביותר בחינוך.

ילד מגבש את תפיסת העולם שלו דרך התבוננות בהורים. הם השער שלו לעולם האמתי, והילד כל הזמן בודק ומאתר: במה אבא חי? מה תופס את אימא? מה גורם להם נחת והתלהבות?

לכן הילד שואל בתשומת לב מיוחדת, אולי אפילו כשאלה ראשונה, למה "מטבילים" – כי זה מה שצד את העין שלו, מה אבא ואימא עושים ממנהג. כלומר: איפה הם, מה ואיך הם עושים יותר ממה שהם חייבים על פי ההלכה היבשה. ילד לא מתרגש במיוחד מאכילת המצה או המרור, כי את זה אבא חייב לעשות, אין לו ברירה אחרת. זה לא אומר שאבא מעריך את מה שהוא עושה. אבל כשאבא מוסיף משהו מעצמו ועושה את זה בהתלהבות, הילד מבין שאלו הם החיים האמתיים.

אדם בטבעו מחפש להיות 'חלק ממהו', וכשאבא ואימא חיים באמת עם ערך מסוים הם סוחפים את הילד אחריהם. הילד מחפש סיפור משפחתי להיות חלק ממנו, והסיפור הזה נקלט במוחו דרך העיניים המתלהבות של אבא כשהוא עושה יותר ממה שהוא חייב. אם אבא הולך לשיעור תורה באמצע השבוע, אם הוא נשאר בהתוועדות אחרי התפילה, אם הוא מתנדב לסייע לבית הכנסת בכסף או בעזרה פיזית – הילדים נדבקים בהערכה לחלק הרוחני בחייהם.

וכך בערכים אחרים אותם שואפים הורים להנחיל לילדים. אם הורים רוצים לחנך ילדים לכבוד הדדי, שלא יצעקו בחוסר כבוד אחד על השני. הורים שרוצים לחנך ליושר ולמוסר, צריכים להיות ישרים על האפס ולא לעודד ילד לשקר ביחס לגילו בכניסה לגן החיות או לטעום תוך כדי הקניות בלי לשלם.

וכך ביחס לנושא בוער בתקופתנו: הורים מתלוננים על כך שהילדים תקועים בתוך מסכים ואינם מוציאים את הראש מהטלפון או הטאבלט. אבל רגע, הורים יקרים, מה אתם עושים בכל רגע פנוי? האם אתם לא מציצים בכל שנייה בנייד לבדוק אם הגיעה עוד הודעת וואטספ מיותרת?

ובקיצור, חינוך אמתי הוא לחנך את עצמנו, לפני שמחנכים את הילדים. או כמו שמישהו אמר: כשאני רוצה לדרוש משהו מהילדים שלי – אני דורש אותו קודם מעצמי.

מה הם מחפשים?

ולסיום, את הרעיון הזה אנחנו רואים במנהג מפורסם נוסף בליל הסדר.

רבים נוהגים להחביא את האפיקומן ולתת לילדים אפשרות לגנוב אותו ולבקש מתנה בתמורה להחזרת האפיקומן. אך מה עומד מאחורי המנהג? מה העניין לעודד ילד לגנוב?

יש כאן מסר חריף להורים: ילדים מחפשים את מה שאתם מחביאים. הם לא מתעניינים במה שעומד על השולחן, אלא במה שאתם מטמינים מתחת לשולחן. הם מבקשים להיות חלק מזה, לשים את ידם על המציאה...

כך שלא חשוב מה נאמר לילדים, אלא מה נחיה בפועל. ילד לא מקשיב למה שאבא אומר, הוא קולט את מה שאבא משדר. נעשה, נשקיע ונצליח בחינוך הילדים ונזכה לגאולה שלמה בקרוב ממש.

"והגדת לבנך" (האמנתי ואספרה)

אדר תש"ה – 1945 למניינם. מחנה הריכוז 'ברגן בלזן' בתוך התופת הנורא מבקש האדמו"ר מבלוז'וב זי"ע לאפות מצות! לא בהסתר אלא באופן גלוי ורשמי הוא פונה אל מפקד המחנה הצורך יוזף קרמר ימ"ש, ומבקש ממנו לאפשר לו לאפות מצות. בזמנים אלו על בקשה זו היה מגיע עונש מוות מידי משלוש סיבות: א. עצם הרעיון לאפות מצות במקום נורא זה. ב. לומר את הרעיון בקול. ג. מפני שהוא גם עומד לבצע זאת. למרבה הפלא מפקד המחנה לא הרגו, אלא ענה שעל בקשה כזו צריך לקבל אישור מהמפקדה הראשית בברלין. כעבור שלושה שבועות, ערב פסח, הגיע מברק מברלין המאשר את הבקשה! המפקד שאל את הרבי מה נדרש למבצע זה והרבי ענה בביטחון מלא שהוא וקבוצתו מונים כארבעים איש והם זקוקים לשק של קמח, מעט מים, תנור אפיה ועצים. נתן לו המפקד אישור לבקשה. לא היה מאושר מהרבי וקבוצתו למול הנס המתרחש לעיניהם. בשירה והלל שינסו מותניהם לאפית 'מצות מצוה' באותו ערב פסח, בתנאים נוראים אלו.

והנה פתאום, נכנס בחמת זעם הצורך מפקד המחנה בצרחות ובקללות תוך שהוא בועט בתנור האפיה, שופך את הבצק והקמח לארץ, ואת המצות היחידות שכבר יצאו מהתנור האפיה רמס ברגליו הגסות עד דק, ניגש אל הרבי והפליא בו מכות עד זוב דם, הוא זעק בטירוף: מנוולים, אתם לא מתביישים? אנחנו נותנים לכם 'הכל' אתם ככה בוגדים בנו? התברר לאחר מעשה שהגרמנים גילו תוך כדי אפיה שיהודים מתוך המחנה הכינו מכתב שיועד לשווייץ, שבו מפורטת הזוועה הנוראית המתרחשת במחנה. כגודל הציפיה כך האכזבה, הקבוצה כאבה עד כלות הנפש, אך דווקא הרבי היה מאושר ביותר, מפני שתוך כדי המכות שקיבל, הצליח לחטוף חתיכת מצה בגודל מטבע ואותה שמר בידו. עם צאת הצורך מהמקום, ניער הרבי את עצמו, ואמר לבני הקבוצה: 'לא יעזור להם. הלילה נערוך כאן בבלוק את ליל-הסדר - על אפם וחמתם.

'ליל-הסדר'. סביב הרבי התאספו הסחופים והדווים, על השולחן היו זכר לארבע כוסות, משקה דלוח שהגרמנים התעקשו לקרוא לו קפה... להגדה שימש הרבי שידע את ההגדה בעל פה, מצה בגודל מטבע שנשארה לפלטה הונחה בחרדת קודש, ומרור היה להם בשפע... פניו הקדושות של הרבי מאירות באור מיוחד, והוא מתחיל בשמחה את הקידוש, כאילו נמצא על שולחנו הטהור בימים הטובים. הרבי סיפר את סיפור יציאת מצרים, וכשהגיע הרגע לברך על אכילת מצה, לא היה ספק לנוכחים שהרבי הוא זה שיברך ויזכה לאכול את המצה בזעירה הזו, כי הלא מסר נפשו עליה בבחינת 'בדמייך חי'. לפתע פתאום התרוממה אחת מהנשים ואמרה בהתרגשות: 'הלילה הלא הוא ליל-הסדר, פסגתו היא קיום מצות "והגדת לבנך". נמצא עמי בני הקטן, והוא הילד היהודי היחיד כאן! אני מציעה שהוא זה שיאכל את המצה כי זוהי הדרך הטובה ביותר להמחיש לו את "והגדת לבנך" במקום נורא זה. הרבי הסכים ובחרדת קודש קרא לילד והעניק לו את המצה. הילד בעיניים נוצצות מהתרגשות בירך ואכל את המצה, לדמעותיהם של הסובבים כולם.

הרב מרדכי נויגרשל שליט"א, סיפר סיפור זה בדרכי פולין האבלות לקבוצת מורות חשובות בבית יעקב וכשסיים לספר, קמה גב' מ. אלתר ואמרה: 'כבוד הרב, אני אמשיך את הסיפור. האישה שסיפרת עליה היא דודתי. לכשהסתיימה המלחמה, הרבי מבלוז'וב הגיע בנסי ניסים לארה"ב, כך גם אותה אישה ובנה, היא לא הכירה שם איש מלבד את הרבי. יום אחד הגיעה אל בית הרבי ובקשה להיוועץ עמו ושאלתה בפיה: הציעו לה הצעת שידוך של יהודי בשם הרב ישראל שפירא. היא לא יודעת מאומה על האיש ומבקשת לשאול את הרבי אודותיו. הרבי הכירו היטב, מפני שאדם מכיר את עצמו... מתברר שאותה אישה הכירה את הרבי בתוארו אך לא בשמו הפרטי. ענה לה הרבי: 'חושבני שכדאי לך להיפגש עמו, מה יש לך להפסיד'. ... היא באה לפגישה וגילתה שהיועץ ומושא הייעוץ זהים הם... הם נישאו במזל טוב. היא נהיתה לרבנית מבלוז'וב ובנה הילד משמש כיום כרבי מבלוז'וב שליט"א ומנהיג את עדתו בארה"ב. כששאלו את הרבי מדוע בחר להינשא לה, ענה: 'אישה בעלת תעצומות נפש כאלו, בתוך התופת הנורא של 'ברגן-בלזן', מקום שחיי אדם שווים כקליפת השום, כשהיא אינה יודעת אם היא ובנה יחיו עוד יום אחד, ובכל זאת מנצלת את ההזדמנות - לקיים את מצות "והגדת לבנך" - שזה כל מעיינה! אישה כזו, זכות היא לי להינשא לה, ילד של אימא כזו, חפץ אני לגדל בביתי!

"למה לא מברכים על המגיד!?" (החתם סופר זצ"ל)

מגיד - מצווה ללא הגבלה. שאל החתם סופר: "מדוע אין מברכים על ההגדה בליל הסדר?"

הרי ברוב המצוות שבאים הם מזמן לזמן תיקנו חז"ל ברכה המיוחדת להם?

לדוגמה:

שופר - לשמוע קול שופר

מגילה - על מקרא מגילה

סוכה - לישוב בסוכה

לולב - על נטילת לולב וכד...'

התורה מצווה: "ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים.."
 אם כך הוא, "מדוע לא תיקנו גם ברכה על קריאת ההגדה!?"

אלא מבאר החת"ם סופר את הכלל של ברכה על מצווה: כל מצווה שאיננה מוגדרת, ואינה מוגבלת בזמן - אין מברכים עליה. אם כך במצוות סיפור יציאת מצרים אין גבול לכמה שאדם צריך לספר כפי שאנו אומרים בהגדה: "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". ומעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: "רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית".

לכן, מכיוון שמצווה זו של קריאת ההגדה - איננה מוגדרת, ואף אינה מוגבלת בזמן - לכן לא מברכים עליה. מצוות נוספות שאף הם מדאורייתא ואין מברכים עליהן: כיבוד הורים, צדקה וכו'...

"ואותנו קידשת מכל העמים"

כל אחד בלילה הזה - ליל הסדר - מעביר את הלפיד לדור הבא עלינו לזכור שהמסורת תעבור כבעי - המנהגים חשובים אך מצוות הסדר הם ההכרח שבשבילם יש את המנהגים ... המנהגים חשובים אך ללא קיום הסדר כהלכתו למעשה אנו מעבירים לפיד כבוי ...
 סיפור:

הרמב"ם לא פעם הוקנט ע"י הקאדי (שהיה במצרים בן בית אצל המלך) וכל פעם שהוקנט שמר על שתיקה ע"מ לא להיכנס לוויכוח. ידע הרמב"ם, שהרי אם יצדק בוויכוח - המלך יפגע. ואם לא, אזי כל היהדות תהייה בסכנה לכן היה עונה לקאדי הרשע: "יש לנו מסורת!!!!" הקאדי התעצבן וביקש מהמלך שיחרים את הרמב"ם ויחייבו לתת תשובה חד משמעית מזה יש לנו מסורת?! גם לנו יש מסורת!?

בלית בררה המלך ביקש מהרמב"ם לענות. הרמב"ם הסכים בשני תנאים:

1. המלך והקאדי יעשו מה שהרמב"ם יבקש.

2. שהמלך לא יפגע אם הרמב"ם יוכיח מהי מסורת אמתית.

המלך נאות והרמב"ם ביקש בגדים של קאדי והזמנה לדרוש במסגד ביום שישי וכך היה.

רבי משה בן מימון דרש במשך שעה, ציטט פסוקים מהתורה, כולם הקשיבו וההתענינות שלהם הייתה למורת רוחו של הקאדי.

למחרת בקשם לבוא בלבוש של רבנים לבית הכנסת בו כיהן כרב.

הרמב"ם קרא בתורה ועשה בכוונה טעויות וכולם קפצו לתקן אותו ולהחזירו לקריאה נכונה ותקינה. לאחר שלוש טעויות ניגש הגבאי ואמר לו: "מחילה כבוד הרב אולי כנראה לא הכנת את הקריאה מפאת חוסר זמן שב! ומישהו אחר יקרא..."
 לאחר שירד מהבימה אמר הרמב"ם למלך: "אני הרב כאן ועשיתי טעות בקריאת התורה - מיד הורידו אותי ...

במסגד שעה דיברתי ואף אחד לא פצה פה זה ההבדל בין המסורת היהודית למסורת אחרת... המנהג חשוב כשמקיימים מצוות כדבעי...

אין שאלות

מסופר על יהודי שאיבד את ילדיו ומשפחתו בשואה וזכה לשרוד ולהגיע לארץ ישראל והקים מחדש את ביתו משפחה גדולה דור ישרים יבורך. פעם אחת בהיותו מסב בליל הסדר עם נכדיו בעת שאלה מה נשתנה לפתע שאל את הסבא אחד מהנכדים: "סבא יקר, אנחנו יודעים שאתה לבד מכל המשפחה זכית לעבור את מלחמת העולם ומאורעות השואה, וראית את מה שעוללו לכם ואת הסבל הנורא. ואחרי ככלות הכל הגעת לארץ ישראל... סבא, איך ומהיכן שאבת את כל הכוחות ולא איבדת את שפיות דעתך, כלום לא היו לך הרבה שאלות?? והנה זכית ובנית הכל מחדש והיום אתה שש ושמח וזוכה שוב למשפחה גדולה!! מהו הסוד שלא התייאשת ועלית ונתעלית כל כך סבא יקר??"

הס הושלך בשולחן, ולתדהמת כל הנוכחים ענה לו הסבא: "דע לך בני שבאמת לא היה לי קל ונותרתי עם המון המון שאלות... עד שפעם אחת הוזמנתי לליל הסדר אצל הרבי הקדוש רבי יששכר דב מבעלזא ז"ע וכאשר הגיע לשאלת מה נשתנה, הבן של הרבי (לימים ממשיך דרכו - כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא ז"ע) לא שאל כלל מה נשתנה, מה עשה הרב הזיז הצלחות ממקום למקום והבן לא שואל, המשיך והזיז את השולחן והבן לא שואל... הפך את השולחן ועדיין הבן לא שואל... אז שאל הרבי: מיין זיס קינד, ילדי המתוק, למה אינך שואל כלום? אין אתה רואה פה הרבה שינויים? שימו לב מה השיב הבן לרבי: "על אבא לא שואלים שאלות" ושוב חזר "על אבא לא שואלים שאלות!!!"

הבנתם, נכדי היקרים, היו לי הרבה שאלות אחרי השואה, אבל מאותו ליל הסדר ועד היום מלווה אותי שנים רבות שכל מה שאבא עושה הכל לטובה, ולכן מאז ועד היום לא שאלתי מאומה ובזכות זה היום זוכים אנחנו להיות ביחד ששים ושמחים!!

"מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" (אור דניאל)

בבניין זה התגוררו בני הזוג הולצברג ה' יקום דמם, שליחי חב"ד, שהיו משתדלים לקרב יהודים לבורא עולם בארץ זרה זו במסירות נפש ממש. בימים שלפני ליל הסדר היה מסתובב הרב גבריאל הולצברג ה' יקום דמו ותולה מודעות בבתי המלון ובבתי ההארכה במומביי, המזמינות את ציבור היהודים והישראלים לליל סדר כהלכתו בבית חב"ד.

בערב ליל הסדר, זמן קצר לפני כניסת החג, בעיצומן של ההכנות אמרה פתאום הרבנית רבקה לבעלה: "לך תסתובב ותראה אם לא שכחנו מלון או בית הארכה". "אבל אני הסתובבתי אישית ותליתי הזמנות בכל המקומות!" – טען הרב גבריאל, אולם אם רבקה מתעקשת אין טעם להתווכח והרב יוצא לרחובות כמצוותה. תוך כדי הסיור המהיר גבי מגלה לפתע שהוא פסח על בית הארכה אחד ולא תלה בו מודעה. הוא נחפז למקום וביקש מהפקידה לראות את ספר האורחים. בעלעול מהיר הוא מגלה שם אחד הנשמע ישראלי. הוא רץ אל החדר, דופק שוב ושוב, ומשלא נשמעת תשובה הוא עוזב והתחיל לרדת במדרגות. לפתע נפתחת הדלת ובחור עם חלוק רחצה

מביט עליו ושואל אותו: "מי שלח אותך?" והרב הולצברג צועק לעברו: "הקדוש ברוך הוא!"

הבחור, בהלם מוחלט, קורא לו לבוא ואז הוא אומר לו: "שמע סיפור. אני מגיע עכשיו מדרום הודו בדרכי לצפון. כלל לא תכננתי לעצור בעיר, באתי ברכבת והייתי צריך להחליף רכבות. כשאני יורד ובא לקנות כרטיס, אני מגלה לחרדתי שכייסו אותי. אני יושב על אבן ומתחיל לבכות. לפתע ניגש אלי אדם צעיר שדיבר עימי במבטא צרפתי ושואל אותי מאיפה אני. עניתי שאני מארץ ישראל. הבחור אומר לי: 'שמע, גם אני יהודי מצרפת'. ואף נותן לי סכום כסף. 'סע לעיר ותשכור חדר. אחרי החג תתקשר הביתה ותגיד להורים שיפקידו כסף בבנק הדואר ותקבל את הכסף כאן תוך דקות'. אני עושה כעצת הבחור, מגיע לכאן, שוכר חדר ב'גסט האוס' הראשון שאני רואה, נכנס לחדר ונשכב על המיטה. אני מסתכל כלפי מעלה ומתחיל 'לדבר' עם א-לקים: 'א-לקים! מה קורה? מה יהיה? מה אני עושה כאן במצב ביש שכזה?' אתה קולט, הרב? אני, הקיבוצניק, שמעולם לא היה לי שום קשר עם ההוא מלמעלה, מדבר אליו? פתאום אני קולט שהיום בערב זה ליל הסדר!

והמונולוג שלי מתחדש: "אני יודע שהקשר בינינו לא מי יודע מה, אבל א-לקים, אם אתה אוהב אותי, תן לי סימן, אל תיתן לי להיות לבד הלילה, תן לי להיות בליל הסדר אמת עם עוד יהודים!"

סיימתי את השיחה, נכנסתי להתקלח ופתאום – נקישות בדלת. חשבתי שאני מדמיין, אבל לא. אני פותח את הדלת ורואה מישהו שנראה כמו רב יהודי בקצה המדרגות. וכשאני שואל אותך 'מי שלח אותך?' אתה עונה לי: 'הקדוש ברוך הוא!...' מיותר לציין, שגם הוא זכה לאירוח קסום בבית חב"ד, ואט אט גם נפשו נקשרה בבורא עולם.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות (רבי יעקב גלינסקי זצ"ל)

יש אמרה נודעת. ודאי, דרך הלצה נאמרה, אבל אמת כה נוקבת טמונה בה! את ליל הסדר פתחנו בהכרזת: "כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח". יושב הבן, ואינו מאמין למשמע אזניו. פותח ושואל: אבא, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", אף פעם אינך מכניס אורחים, והלילה הזה אתה מזמינם? "אה", משיב האב, זה בגלל ש"עבדים היינו לפרעה במצרים", וממנו למדנו לומר דבר אחד ולעשות דבר אחר, להבטיח ולסגת. למצוא מוצא: "לכו נא הגברים", בלי הצאן והבקר...

כולנו מסובין

בעניין אריכות הגלות האחרון יותר מגלות מצרים ומכל הגליות, מובא בספר רמזי אלול שחברו אחד מנכדיו של הרה"ק ר' נטע'לע שינאווער ["הג"ר שלמה דומיני"], סיפור נפלא שאירע לר' נטע'לע עם הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג.

הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג היה רגיל הרבה בדיבור בלשון הקודש. פעם אחת נפגש הרבי ר' שמעלקא עם ר' נטע'לע, אמר לו הרבי ר' שמעלקא, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" וכוונתו היה לשאול מה נשתנה גלות זה שדומה ללילה ואפילה מגלות מצרים וגלות בבל ושאר כל הלילות. ענה לו ר' נטע'לע "הלילה הזה כולנו מסובין", דהיינו שכשעושים בצק מקמח סולת הרי שכל העיסה נדבק לחתיכה אחת אשר הוא נעשה ללחם טוב, משא"כ סובין אינו נדבק לחתיכה אחת ולכן א"א לעשות

ממנו עיסה, וזהו הסיבה שגלות זו נשתנה מכל הגליות משום שכולנו מ"סובין" דהיינו שכולנו כמו סובין שאינם נדבקים ביחד ויש מחלוקת בישראל וכיון שאין אחדות מתעכבת הגאולה שהרי החורבן היה משום שנאת חינום, ואם היה אחדות בכלל ישראל כבר היה בן דוד בא והיינו זוכים לאור הבוקר במהרה בימינו אמן.

4 כוסות שביליל הסדר - למה? (ערוך השולחן)

מדוע תיקנו 4 כוסות כנגד 4 לשונות גאולה, יכלו לקחת 4 מצות? ועוד, למה בנוסח "מה נשתנה" אין שאלה על 4 כוסות? ועוד, מדוע שר האופים קיבל עונש מוות כשכל עוונתו היה שבטעות נכנסה לו אבן לאוכל, וזה היה עוד במטבח, ואילו שר המשקים שהגיש לפרעה את הכוס עם הזבוב עונשו היה רק בכלא?

ועונה "ערוך השולחן" ששר המשקים ושר האופים שנאו זה את זה וכל אחד הכניס לשני את הפסולת אל מאכל המלך, ולאחר בירור שערך פרעה שר האופים נהרג כי הוא שם את הזבוב בכוסו של שר המשקים. 4 כוסות לא מסמל רק 4 גאולות אלא גם 4 גלויות שיבואו בגלל שנאת חינום, ולכן תיקנו דווקא כוסות שנזכור את כוס פרעה ונדע ונפנים לא לשנוא אחד את השני וממילא מובן למה לא חוברת שאלה על 4 כוסות ב"מה נשתנה" - כי לא רצו להזכיר גלויות.

"מכאן אמרו אפילו עני שבישראל חייב להסב" (הרב מיכאל שוהם שליט"א)

על הפסוק "ויסב אלוקים את העם דרך המדבר" אומר המדרש: "מכאן אמרו אפי' עני שבישראל חייב להסב. וקשה:

(1) איך למדו מכאן שעני מסב?

(2) הרי אנו מסיבים דרך חירות ועני לא מרגיש כך?

ועונים שהרי יש מחלוקת מאיזה דין צריך להסב. לפי מ"ד אחד זכר למה שהיה פעם, ולפי מ"ד שני להרגיש בן חורין.

ואפשר לומר שכאן "ויסב" זה לשון הסבה ועני צריך להסב מהטעם של זכר לעבר וממילא אומר המדרש ש"מכאן למדו" מהמילים האלו למדו שצריך להסב גם היום.

ולפי"ז נוכל להסביר את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש אם אכל מצה ושכח להסב, מה דינו (לרמב"ם: לא חוזר, לרא"ש: חוזר).

והרבי מבריסק מסביר את ביאור המחלוקת הזו האם הסבה זה חלק ממצוות מצה ובלי זה לא קוימה המצווה בשלמות או לא.

ועפ"ז נסביר את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש במה שאמרנו קודם. הרמב"ם סובר שכל מצווה לחוד ומקיימים את זה מהטעם שצריך להרגיש בן חורין ואילו הרא"ש סובר שמקיימים אותה מהטעם של זכר לעבר.

חכם מה הוא אומר מה העדות וגו' (הרב חנן ליבוביץ)

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וגו'.

ושואלים המפרשים למה ייחס בעל ההגדה את השאלה מה העדות וגו' לבן חכם, והשאלה מה העבודה הזאת לכם לבן רשע.

וי"ל שהנה התורה מציגה (דברים ו') את שאלת "מה העדות והחוקים והמשפטים בצורה זו, כי ישאלך בנך מחר לאמור מה העדות והחוקים והמשפטים, ואילו את השאלה מה העבודה הזאת לכם מציגה התורה (שמות י"ב) בצורה זו, "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם", כי יש שני אופני שאלות, יש מי ששואל ומבקש תשובה, ומוכן להקשיב ולקבל תשובה על שאלתו, ויש הצגת שאלה הכוללת כבר תשובה, שהוא אינו שואל אלא אומר וקובע ופוסק. לכן "כי ישאלך בנך מחר לאמור", זו שאלת בן חכם המחכה לתשובה, אבל כי "יאמרו אליכם בניכם" אין הוא שואל, אלא אומר, הוא קובע בפסקנות את דעתו צורת הצגת שאלתו מוכיחה, כי הוא אינו מוכן לקבל תשובה אחרת מזו שהחליט

כנגד ארבעה בנים דברה תורה

הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב, קודם שהתחיל בעריכת הסדר, היה לו ענין לסובב בין בתי העיר לשמוע כיצד עורכים פשוטי העם את הסדר. פעם שמע אחד קורא בהגדה וכשאר הגיע לפסקא: "כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם ואחד רשע...". כשאמר תיבת "אחד" היה מאריך בה כמו בקריאת שמע. אמר הרה"ק שיהודי פשוט זה לקח את הארבעה בנים - כולל את הרשע, ועשה מהם יחוד שם ה' כמו בקריאת שמע.

הקהה את שיניו מכל מקום

אם בהקהיית שיניו של הרשע עסקינו, הרי שזה המקום להביא מעשה חביב אשר מסופר על אחד מגדולי ירושלים, תלמיד חכם גדול וצדיק מופלג אשר אף בחכמת הרפואה היה בקי גדול, סיפור העוסק במקרה בו הקהה הוא את שיניו של הרשע הקהה היטב... שכן ביום מן הימים, נכנס אל חדרו של הרב אחד מפורקי העול אשר ביקש להתלוצץ מעט על חשבון הצדיק, וסיפר לו ברצינות תהומית כי סובל הוא משלש מחלות נוראות אשר אינן נותנות לו מנוח: "המחלה הראשונה" - החל הלה מתנה את 'צרותיו' - "נוגעת לאמירת אמת... אינני מצליח בשום אופן להוציא דבר אמת מפי, ובעל כרחי יוצאים להם השקרים בזה אחר זה" ! המחלה השנייה" - הוסיף הוא וסיפר - "נוגעת לחוש הטעם בו אינני חש... אינני מצליח לעמוד על טעמו של שום דבר מאכל או משקה, ועובדה זו ממררת את חיי - שכן יכול כבוד הרב לתאר עד כמה קשה היא האכילה מבלי לחוש את התענוג הכרוך בה" ... ואילו המחלה השלישית" - סיים הלץ - "נוגעת לכח זכרוני... בזמן האחרון, לצערי, אינני מצליח לזכור כמעט מאומה... כל מידע חשוב אשר נקלט במוחי - נעלם ממנו כעבור זמן מה, ובשום אופן אינני מצליח לזכור את הדברים אשר עלי לעשות או לדעת" !

הרב הצדיק, אשר חכם מחוכם היה, הבין על אתר כי אין בן-שיחו סובל מכל מחלה, וכי כל מטרתו אינה אלא להתלוצץ על חשבוננו...אולם מאחר וכבר לימד החכם מכל אדם (משלי כ"ו, ה'): "ענה כסי לכאולתו פן יהיה חכם בעיניו" - החליט הוא

ללמדו לקח אותו יזכור לנצח ... ובכן, הרהר הרב רגע או שנים, ולאחריו פנה אל פורק העול ואמר לו: "שמע נא ידידי. בדרך כלל, מצליח אני למצוא תרופה למחלותיהם של בני האדם בו במקום. אני מכין מרשם - והרוקח מכין את התרופה ... אולם מאחר ומגיע הנך ושלב מחלות קשות באמתחתך - זקוק אני לזמן מה בכדי להתיישב בדבר ולמצוא את התרופה המתאימה מכל, ואף להכינה בעצמי... על כן, שוב נא אלי בעוד חצי שעה, ובינתיים מתחייב אני למצוא תרופה אשר תרפא את כל מחלותיך ברגע אחד - והיו כלא היו!"

גיחך האפיקורס בליבו, בז לסכלותו של הרב - באשר סבור היה כי האמין הוא לסיפורו, ויצא מן החדר על דעת לשוב אליו בעוד מחצית השעה בדיוק, ולברר מהי התרופה אשר מצא הרב למחלותיו. והרב, מצדו, לא טמן ידו בצלחת... הוא הורה למשמשו לגשת אל דיר העיזים אשר בפאתי העיר, ולהביא משם כמה גללים מגלליהן של הבהמות הללו - גללים אשר צורתם כידוע הינה צורת כדורים קטנים, לצבוע את כדורי הרעי בצבע אדום על מנת שיראו כמו תרופה אמתית, ולהניחם בצורה מסודרת על גבי צלחת נקייה ... ואכן, המשמש ביצע את ההוראות בשלמות, וכאשר חזר אותו פורק עול אל חדרו של הרב - יכול היה כבר זה האחרון לבשר לו בשמחה כי מצא עבורו תרופה מצוינת. "הרואה אתה את הכדורים המסודרים על גבי הצלחת? - שאל הרב, והאפיקורס הנהן בראשו. ובכן, טול לך ארבעה מן הכדורים הללו, הכניסם בבת אחת אל פיך, והחל ללעוס בחזקה עד שתבלעם!" - סיים הרב, והלה מיהר לעשות כמצוותו ... שניות בודדות חלפו בטרם עמד הלה על טיבם של הכדורים האדומים... שניות בודדות חלפו בטרם החרידו זעקותיו את הבית והרחוב ... "רבי! הרי אלו גללי עיזים! - הוא צעק, והרב חייך והסביר בנחת: "הפלא ופלא! הנה כבר יכול אתה לראות בעצמך הכיצד התרפאת כלאחר יד משתי מחלותיך הראשונות! הלא בזה הרגע אמרת דבר אמת - שהרי אמנם צודק אתה כי גללי עיזים הם אלו, ואף נוכחת לדעת כי חש הנך היטב בטעמו של המאכל אשר הכנסת לפיך" ... "ובאשר למחלה השלישי - סיים הרב, "הרי שיכולנו להבטיח נאמנה כי נרפאת ממנו לחלוטין... את טעמם של ה'כדורים' הללו, ואת הנסיבות אשר הביאו אותך לחוש בו - אני מתחייב כי לא תשכח למשך כל ימי חייך ... "בשלב זה - הודה אותו 'לץ' כי חכמתו של הרב עלתה על 'פקחותו' שלו, והכריז בפה מלא: "רבי, ניצחתני!... אולם הרב, הוא עדיין לא סיים את החשבון ... הוא פנה אל אותו 'משכיל' ואמר לו: "דע לך, כי כאן בעולם - קיבלת את הצואה כשהיא קרה... לעתיד לבוא לעומת זאת, בעולם הבא - תקבל את צואת העיזים כשהיא רותחת ... שם - יעשו ממנה פשטידה עבורך... שכן כבר לימדונו רבותינו (גיטין נ"ז, ע"א) כי 'כל המלעיג על דברי חכמים - נידון בצואה רותחת ... !' 'הנה לפנינו דוגמא נפלאה ל'הקהה את שיניו', כאשר אנו מוצאים כי אכן זוהי הדרך בה יש להתייחס אל הרשע אשר כל מטרתו אינה אלא לקנטר ולהטריד.

הקהה את שיניו

רב העירה היה מלמד שיעור בגמרא. אחד המשתתפים הגיע במכנסים קרועים. מה ארע? כלב חוצות התנפל עליו ונעץ מלתעותיו במכנסיו, בקושי נחלץ משניו. אמר הרב: "אתן לך סגולה. כשיבוא תאמר שבע פעמים את הפסוק: ולבני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. בדוק ומנוסה!" הודה, וישב ללמוד.

למחרת, הגיע במכנסים אחרים, אף הם שסועים. מה עתה? האם שכח את הפסוק? לא שכחתי. אבל עד שהתחלתי לומר, התנפל הכלב בניבים חשופים!" אם כן, אמר הרב, "אין עצה אחרת, זולת אלה הכה תכה בכלב!"

למחרת הגיע, אלה בידו ומכנסיו שלמים ... כך, עם שלושה בניס מדברים, אומרים פסוקים. אבל יש אחד שאינו מעונין בפסוקים וחושף ניבים. אינו מותיר ברה, אלא להקהות את שניו!

בני מלכים (אברהם הלוי)

אך בגלות...

בליל הסדר יושבים אנו כבני מלכים סביב שולחנות ערוכים וקוראים בהגדה את ההיסטוריה המדהימה שלנו, כיצד מאפס גמור לקח אותנו הבורא יד ביד והוביל אותנו עד לפסגה הגבוהה - עד למתן תורה, והכל מתוך אותות ומופתים ויד חזקה וזרוע נטויה וניסים ונפלאות שדרכם ראינו את אהבתו העזה אלינו - אהבה עד אין קץ שעליה נאמר "מִים רַבִּים לֹא יִכָּלוּ לְכַבֹּת אֶת הָאֱהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטַפְנָה..." (שיר השירים ח' ז', תורה תמימה שם). אין ספק שזה משמח כליות ומרנין לבבות, ואשריהם ישראל שעושים עסק רציני מליל הסדר ומשקיעים על כך את מיטב זמנם וממונם וכוחם, "אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלוקיו" (תהילים קמ"ד ט"ו). אלא שיש איזו נקודה קטנטונת, אשר חובה על כל יהודי לתת עליה את הדעת בפסח, נקודה שמשום מה נדחקה הצידה ולא מקבלת מספיק במה והד, ואת המחיר על כך אנו משלמים כבר אלפי שנים. מה כוונת המשורר הסופר והמעורר?

אמת, ליל הסדר עובר אצלנו מתוך עלייה רוחנית עצומה, אנו מרגישים בו בכל רגע את החיבוק שבורא עולם מעניק לנו בלילה זה - וכפי שמבואר בחז"ל שהשכינה יורדת אלינו לבית וכל המלאכים באים לשמוע איך אנו מספרים את ההגדה ומפארים ומשבחים את שם ה', וברור שאין יהודי שלא חש התרוממות רוחנית עצומה בליל הסדר. אלא שחובתנו לזכור שהעוצמה הזו עדין רחוקה מהשלמות. מדוע? בזמן שבית המקדש היה קיים זכינו לקורבן פסח...עלייה לרגל... עולת ראיה... שלמי חגיגה... השתחויה המונית לבורא בבית המקדש... באותו זמן כבוד ה' היה מלא בעולם - ואפילו אומות העולם היו מרגישים זאת. והיום, כל המטען העצום והאדיר הזה התרחק מאתנו ואנו בגלות ובשבי בגשמיות ורוחניות וכל ליצן וקבצן וצורר וסורר מאיים עלינו להורגנו, ומה שהכי אמור להפריע לנו - זה שהשכינה עדין בגלות.

אך למי זה מפריע? וכי זה בכלל חסר לנו? הרי יש לנו מספיק עיסוקים ודינו עמוסות מעל ומעבר גם בלי קורבן פסח וכל הנ"ל. אנו עסוקים בניקיון (האבק), בישולים בני מלכים, לא? (, קניית אגוזים וגרעינים ועיתון... בדורנו זכינו למה שלא היה אפילו בזמן בית המקדש - שטובי הטבחים (והסוחרים) ייצרו עבורנו שקדי מרק, אטריות, בלינצ'ס, קוגל, והכל "כשר לפסח" (עם קמח מצה במקום קמח חיטה). כמו כן אנו עסוקים בטיולים וטלטולים ובלבולים וקשקושים, ומשום כך אין לנו מספיק זמן להתבונן במילים שאנו מוצאים בפסח מהפה בזמן התפילה - מילים נוקבות שחכמנו הכניסו לנו לפה כדי שנתבונן בהם היטב, ואלו הן: "אֱלֹקֵינוּ וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, מִפְּנֵי חַטָּאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאֶרְצֵנוּ... וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוּלִים לַעֲלוֹת וְלָרְאוֹת וְלִהְיֵת חַתּוֹת לְפָנֶיךָ... בְּבֵית הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שֵׁמֶךְ עֲלָיו, מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלַּחָה בְּמִקְדָּשְׁךָ."

"יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו מלך רחמן... שתשוב ותרם עלינו ועל מקדשך... ותבנהו מהרה ותגדל כבודו... הראנו בבנינו... והשב שכנתך לתוכו... ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך... (מתוך תפילת מוסף של החג)

את המילים הללו אנו פוגשים בכל יום משבעת ימי הפסח - ואנו מצטטים אותם בצורה נפלאה, סוף סוף מדובר "בטקסט עתיק" שתיקנו לנו חכמנו - ואסור לנו להתעלם ממנו. אך מי מאתנו מתבונן בהם? מי קורא את המילים הללו עם 100% לב ורגש?

ברשות הקוראים החביבים נעלה כאן עדכון קטן בעניין - עדכון שגילה לנו יהודי ענק, אך לפני כן נקדים כמה מילים כדי להבין מי עומד מאחורי הדברים, כדי שנצליח לעכל היטב את עוצמת דבריו.

לפני 220 שנה בערך נפטר המקובל האלוקי רבי אלכסנדר זיסקינד זי"ע"א בעל מחבר ספר "יסוד שורש העבודה" שהיה יהודי ענק למעלה מהשגתנו. מי שעובר קצת על הספר יסוד ושורש העבודה - "מתחיל" להבין מעט מגדולת הרב, ובפרט מי שמגיע לצוואת הרב שנמצאת בסוף הספר, בה כותב הרב לחברא קדישא כך:

והריני גוזר ואומר שלא ידברו עלי (בלווייה) שום שבח כלל, רק את השבח הזה ידברו עלי: ... שאני מעיד עלי שמים וארץ, והיודע תעלומות יודע ויעיד עלי גם כן... שהייתי מאמין באמונת א-להותו יתברך ויתעלה זכרו לעד, ממש כמשה רבינו עליו השלום...

גם שבח זה יאמרו עלי: שכמה וכמה פעמים ביום בעת שהייתי בטל מלימוד התורה הקדושה, הייתי מקבל עלי א-להותו יתברך שמו ויתעלה. (מתוך הצוואה הקטנה, סוף חלק ב').

אין ספק שאם הרב הגיע לכזו עוצמה - אזי הוא איש א-לוקים מעל השגתנו ודבריו מדודים ושקולים בפלס האמת הצרופה וחובתנו לתת עליהם את הדעת, ובפרט שהרב כתב את הדברים עבורנו.

לאחר הקדמה קצרה זו נצטט את מילותיו הטהורות של הרב מהם אנו למדים כיצד יש להתייחס לקטע הנ"ל שציטטנו מקודם מתפילת מוסף, וזו לשון הרב.

אחינו בני ישראל, עם קדוש... ראוי ונכון לכל איש הישראלי מעם קדוש לתן בעפר פיהו ולבכות יומם ולילה על חילול שמו הגדול והנורא בין העמים עובדי עבודה זרה, לכן תקנו אנשי כנסת הגדולה לנו להתפלל על זה בשלוש רגלים... לכן ראוי... לומר ומפני חטאינו וכו' במרירות נפש מאוד על שמו הגדול 'יתברך שמו ויתעלה' שנתחלל עתה בגלות בין העמים עובדי אלילים... ולהוריד כנחל דמעה על זה.

גם בתפילה "אלוקינו ואלוקי אבותינו מלך רחמן רחם עלינו וכו'", ראוי לומר במר נפש מאוד... (יסוד ושורש העבודה, שער ט' - הצאן - פרק ז').

לא יאומן! בחג החירות, למרות שאנו מצווים לשמוח ולזרוח שבעה ימים ולהתלבש כמו נסיכים ולאכול סעודות מכובדות של יום טוב, למרות זאת... גם בזמן הזה ציוו אותנו חכמנו לזכור את חורבן המקדש וגלות וצער השכינה, והרב מגלה לנו שהזכרון הזה אמור להיות אצלנו חי ועמוק עם הרבה רגש - עד כדי דמעות.

להצטער על שם ה' המחולל בין הגויים, להצטער על כך שהתורה היקרה שלמענה יצאנו ממצרים מונחת בקרן זוית וכל ליצן וחוצפן מנסה להתנגח בה ובלומדיה ולמעט ולמזער את לימוד התורה בכל מיני גזירות ומזימות, ואותו ליצן לא השכיל להבין שהוא בעצם נותן "גול עצמי" לעם ישראל. שהרי על התורה נאמר "ישראל והתורה והקדוש ברוך הוא זה דבר אחד" (זוהר שמיני ל"ו ע"א).

וכאשר ממעטים את הקשר של ישראל עם התורה – בו זמנית ממעטים גם את הקשר של ישראל עם הבורא, שהרי זהו משולש אחד. או שכולו מוצק וחזק, או שכולו רפוי ובלוי. אחר כך מחפשים פתרונות למשבר המים... לצורך האירני... למגפת התאונות... לכלכלה הלקויה... עושים שמניות באוויר כדי לייעל את איכות החיים ומחפשים פתרונות מהגורן והיקב לכל הצרות והמגפות - בו בזמן שהפתרון נמצא מתחת לאף [חיזוק הקשר של עם ישראל עם התורה מחזק את הקשר של עם ישראל עם ה', ואם יש קשר חזק עם ה' אזי כל הברכה כבר מגיעה מאליה], ולמרות זאת אנשים מתעלמים מכך - ואף מעיזים להילחם ולהתנגח בתורה ולומדיה, ועל החורבן הזה צריך לכוון ולבכות ולכאוב... לא רק בתשעה באב ויום השואה, אלא בכל יום ויום - ואפילו בחג החירות בחג הפסח, וזו אחת המטרות בתפילת מוסף.

ואם כבר נגענו בנקודה הזו שנקראת "גלות וצער השכינה" - כאן המקום להגדיר מעט את המושג המעורפל הזה כדי שנבין אותו כהוגן ולא נוציא דבריו מהקשרם, שהרי מדובר בנקודה העלולה לגבול בכפירה. ובאמת נושא זה טעון ביאור ובידור! שהרי בורא עולם אינו מוגבל. אם כן מה פשר הביטוי "שכינה בגלות" - או "הקמת שכינה מעפר" ושאר לשונות בנוסח זה שמצאנו בחז"ל? ועוד יותר לא מובן, כיצד המצוות והתפילות של האדם מוציאות את השכינה מהגלות?

כמובן ששאלה זו עמוקה עד מאוד ולא ניתן לענות עליה במילה אחת, מה גם שאין לנו אפילו הבנה מה זו "שכינה" - ומדוע פעם משתמשים בשם "שכינה" ופעם בשם "הקדוש ברוך הוא" ושמות נוספים (והרי זה לא משחקי מילים חלילה - וכמובן שיש לכך הסבר). אך למרות קוצר השגתנו בעניינים גבוהים אלו, הסבירו לנו חכמנו את הדבר כך: בורא עולם הוא טוב מושלם, ומדרך הטוב להיטיב. משום כך ברא הבורא את האדם בעולם - כדי להטיב עמו טובה תמידית ומושלמת. אך מחמת שמתנת חינוך גורמת לְבוֹשָה אצל המקבל, לכן נתן הבורא לאדם היהודי לעשות "עבודה" [תורה ומצוות], ותמורת זאת הבורא הבטיח לאדם את כל השפע והברכה כפי שכתוב בפרשת בחוקתי. מצד שני, כאשר האדם לא מקיים את המצוות, אזי הוא לא מקבל את השפע - והמצב הזה נקרא "שכינה בגלות". שהשכינה רוצה לתת ולהטיב לנו - אך בגלל מעשינו הרעים אנו מונעים ממנה להטיב עמנו, זה אצלה נקרא בחינה של "גלות".

מצד שני, כאשר אנו נזכרים בצער השכינה ומצטערים על כך שידינו במעל ואנו סיבת הדבר - ואנחנו מתחזקים בתורה ובמצוות, אזי אנו גורמים לחדש את השפע עלינו, וממילא כביכול השכינה יוצאת מהגלות.

רוצים להבין יותר עמוק? תפנימו את שלושת הנתונים הבאים:

(1) זה כנגד זה עשה ה', וכמו שיש צד קדושה אזי יש את הצד השני.

(2) השכינה הקדושה משפיעה טוב תמידי בלי הפסקה.

3) כאשר אנו מקיימים תורה ומצוות, אזי השפע הגדול עובר אלינו. אך בזמן שאנו נחלשים בעבודת ה' - השפע עובר לצד השני, "כביכול השפע נשבה בידם", וזה מה שנקרא "שכינה בגלות".

את הדברים הללו אנו אמורים לזכור ולשנן - ולהפנים את העוצמה "שהבורא" נתן לנו, ולפעול בכל כוחנו להרבות כבוד ה' בעולם ולהאדרת כבוד שמו. זה מה שנקרא "לצפות לישועה" - לישועת השכינה, וזה מאוד עמוק ומבלבל. מדוע?

לפני מספר שנים שוחח יהודי אלמוני עם אחד מגדולי ישראל על המצב המורכב והקשה, הפרנסה הדחוקה, הבריאות הרופפת, הקשיים בחינוך וכו', ותוך כדי שיחה אמר היהודי לרב: המצב קשה, הצרות סובבות אותנו מבית ומחוץ, אין מנוס... חייבים משיח! שמע אותו תלמיד חכם את המילים, ואמר: יהודי יקר, צר לי לאכזב אותך, אך המשיח שאתה מחכה לו - לעולם לא יגיע!

היהודי עמד המום. היעלה על הדעת לכפור בכזו עזות בביאת המשיח? הרי יש חובה גמורה להאמין שהמשיח עלול להפגיע בכל רגע, וזה גם מעוגן בהלכה. אם כן כיצד יתכן שהרב חולק על זה? בעוד הוא עומד ותמהה, הוא שומע את הרב ממשיך ואומר:

אמת, המצב קשה, אך צריך לזכור שהמשיח אינו "עובדת סוציאלית"! מלך המשיח לא יגיע בשביל לפתור לנו את הבעיות עם האירנים ולא בכדי לסדר לנו את הכלכלה הקורסת כו', מלך המשיח יגיע רק למטרה אחת. להחזיר את כבוד ה' החסר. נכון שעל הדרך כבר יפתרו לנו כל הבעיות - שהרי אם כבוד ה' שלם אזי הברכה המושלמת מגיעה. אלא שצריך לזכור שזה רק "טיפ" שנרוויח מביאת המשיח, ולא המטרה העיקרית. המשיך הרב ואמר: המשיח שאתה מחכה לו, משיח על תקן "עובדת סוציאלית" שיבוא כדי לסדר לכולנו הבעיות, משיח כזה לא יגיע. אך המשיח שאני מחכה לו, משיח שיבוא לרומם את כבוד ה' בעולם, כזה משיח אכן יגיע בעזרת ה'.

עד כאן ניתחנו את החיוב לזכור את חורבן המקדש וצער השכינה והחובה להתחבר לכך עם כל הרגש. אך השאלה נשאלת: כיצד ניתן בכלל לשנות את התמונה ולעצור את הגלות ולקרב את קץ הגאולה? חכמנו הקדושים גילו לנו "שְׁלַל הַמִּשְׁמַח חֲתָן וְכֵלָה - כְּאִילוּ בָנָה אַחַת מִחֻרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם", מה הכוונה?

חתן - מְשָׁל וְכִינוּי לְבוֹרָא עוֹלָם. כֵּלָה - מְשָׁל וְכִינוּי לְעַם יִשְׂרָאֵל וְכִפִּי שְׁנֵאמַר "וְאֶרְשֶׁתֶּיךָ לִי לְעוֹלָם" (הושע ב' כ"א), שהבורא ועם ישראל משולים לחתן וכלה. אחת מחורבות ירושלים - זהו מְשָׁל וְכִינוּי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּמִצְבוֹ הַנוֹכַחִי. עַל פִּי הַמִּילּוֹן הַזֶּה הַהִסְבֵּר הוּא כֵךְ:

מי שמשמח את החתן - את הבורא, "וגם" את הכלה - את עם ישראל, הרי הוא מקדם בכך את בניית המקדש. מי שעושה את המצוות של בן אדם למקום "וגם" את המצוות של בן אדם לחברו, אזי דרכו מושלמת ונכונה ובכוחו להביא את המהפך הגדול עד לבניין המקדש. אך מי שמקיים רק את המצוות של "בן אדם למקום" ומזניח את המצוות של בן אדם לחברו, דרכו מסולפת - ובעצם כך התחיל החורבן כפי המעשה הידוע עם קמצא ובר קמצא (גיטין נ"ה ע"ב).

הסבר נוסף למשפט "כל המשמח חתן וכלה - כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים". כל אדם בביתו הוא בבחינת "חתן תמיד" ואשתו בבחינת "כלה", ומוטל עליהם לשמח אחד את השני כל הזמן. כאשר בני הזוג מגיעים לרמה הנפלאה הזו של "משמח חתן וכלה", אזי השכינה שורה ביניהם והם גורמים לקדם את בנין המקדש ולקרוב את הגאולה עוד קצת. אך אם חלילה העסק בבית רקוב והקשר עגום ופגום, הרי העיקר חסר מהספר.

לסיכום: מי שמקפיד ומהדר גם בענייני בין אדם לחברו וכבוד הזולת, וכן אם האדם דואג תמיד שבן הזוג שלו יהיה שמח, הרי הוא מרומם את השכינה ומקדם את בניין בית המקדש.

ומי לא רוצה להיות שותף בכך?

"אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצריים במצרים" (הילקוט שמעוני להגדה של פסח)

התורה אומרת: "כבד לב פרעה" שמעתי רעיון מפי הרב פינחס קזיוף שליט"א:

כל בשר שצולים אותו הוא מתרכך למעט הכבד שככל שצלייתו מרובה כך מתקשה הוא יותר... חז"ל המשילו את ליבו של פרעה לכבד. ככל שקיבל מכות כך התקשה יותר ויותר...

משל שמביא הילקוט שמעוני מבאר את המחיר ששילם פרעה וכל עמו בשל כך: למלך שאמר לעבדו, הבא לי דגים מהשוק. הלך והביא דג גדול ובישלו לפני המלך. כשהחל המלך לאכול הרגיש כי הדג מסריח ומבאיש. רתח המלך מזעם ואמר לעבדו:

בחר לך אחד משלשה העונשים שאטיל עליך:

1. מה שבישלת תאכל. 2. תלקה מאה מלקות בעבור חוסר האחריות שגילית

3. תשלם קנס מאה זהובים.

חשב העבד שיצליח לאכול את הדג ובכך יחסוך מעצמו תשלום וכאב. אך כשהתחיל לאכול הבין שהדג אכן מסריח ואיננו ראוי למאכל אדם... ובטרם אכל החצי קצה נפשו בדג המבאיש. ואמר למלך: "אינני יכול לאכול יותר, אלקה כפי שציווית. התחיל אחד מן המשרתים להלקותו, אך גם כאן לא יכל הוא לסבול. ובטרם ילקה מחצית המכות, צרח בקול גדול: "די! די! אני לא יכול לסבול עוד מכות.. אשלם את הקנס!"... נמצא שגם אכל את הדג, גם קיבל מלקות וגם שילם לבסוף..

כך הוא הנמשל:

פרעה, שיעבד את ישראל במצרים. אמר לו הקב"ה: "שלח את עמי ויעבדני" (שמות ז, טז) או שתקבל 10 מכות, או שתשלם שכר על שעבדת בהם בפרך. ענה פרעה בחוצפה: "מי ה' אשר אשמח בקולו וגו', לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח"

אמר לו הקב"ה: חייך שתשלחם ותלקה ותשלם להם שכרם על זה נאמר: "ויצאו ברכוש גדול..."

למה 10 המכות?

לשם מה הביא ה' 10 מכות? (בשביל שאם ישאלו את המצריים אח"כ איך היה? הם יגידו 10...)

המכות לא היו בשביל פרעה אלא בשבילנו "העושה לנו ניסים נקמה בפרעה" הניסים היו בשבילנו ותוך כדי זה גם נקמה בפרעה...

עשר המכות באו בכדי ללמדנו - את יסודות האמונה:

דם - שה' שולט על המים ועל אלילי מצרים היאור

צפרדע - שה' שולט על האוויר

כינים - שה' שולט בארץ גם במקום שכישוף לא פועל - פחות מחוט השערה

ערוב - שה' שולט על מזג האוויר - כל חיה הובאה מאקלים

שונה

דבר - שה' שולט על חיותם של החיות

שחין - שה' שולט על גוף האדם

ברד - שה' שולט על חוקי הטבע מים ואש

בעירבובייה

ארבה - שה' שולט על הרוח

חושך - שה' שולט על מאורות

השמים

בכורות - שה' שולט על חיי האדם

לאחר כל אלה ניתן להוציא את בני ישראל מארץ מצרים...

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב. (דף שיחה)

במדרש אמרו שהבכורים הרגו זה את זה והרגו באבותיהם ולפיכך היה רבי יהודה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב והוא מדרש פליאה. ואמר אבא זצ"ל בשם ספר אחד או מגיד אחד שהנה כל המכות קרויות על שם המכה עצמה דם צפרדע וכו' והנה במכת בכורות נתן סימן של אות ב' וקשה כי הרי זה היה שם המוכה ולא שם המכה אבל כיון שהבכורים הרגו במצרים שוב זה היה שם המכה עצמה ולפיכך היה ר"י נותן בהם סימנים של באח"ב.

ויהפוך היאור לדם (שמואל אייזיקוביץ)

המדרשים אומרים שממכת דם נתעשרו בני ישראל, שהרי מצרי שהיה זקוק לכוס מים היה יכול למצוא את זה רק אצל בני ישראל, ובני ישראל דרשו הרבה כסף על מוצר מבוקש זה. לכן המלה דמים קשורה לכסף, אודות הכסף הרב ששלמו המצרים להיחלץ מבעית הדם.

אפשר אולי גם לקשר את עלילות דם שהפלילו הגויים על בני ישראל בתקופות שונות בהיסטוריה ובמקומות שונות ובעיקר בסביבות חג הפסח לעובדה זו שעשרת המכות כולל מכת "דם" קשורות ליציאת מצרים ואת יציאת מצרים חוגגים בפסח.

מהות הפסח - תהיה עבד תקבל הכל ("השפת האמת")

רשע שואל מה העבודה הזאת לכם? ואומרים לו: "אילו היית שם - לא היית נגאל." מדוע נחפזים להגיע למסקנה שהוא לא היה נגאל? כי מי ששואל: "מה העבודה הזאת" מעיד שאיננו עבד וממילא לא יכול להיגאל...

כדי להבין את המשמעות שאומרים בהגדה של פסח: "עבדים היינו לפרעה

במצרים" נביא מעשה נפלא שהיה עם האדמו"ר מגור - בעל "השפת האמת":

אחד נכנס ל"שפת אמת" בערב פסח ושטח את צרותיו. והרב יעץ לו: במהלך הפסח אומרים כל יום הלל. אייעץ לך עצה: תכוון ב"אנא ה'" והכל יסתדר... שמח החסיד אך לא היה ברור לו באיזה אנא ה' עליו לכוון לכן בכל ימות הפסח כיוון בדבקות גם ב-"אנא ה' הושיע נא" הוא כיוון ולא עזר. וגם כיוון ב"אנא ה' הצליחה נא" וגם לא עזר... חזר לרב ואמר לו כל מה שעשיתי וכיוונתי לא עוזר?!

שאל אותו הרב איך יתכן?! ספר לי מה עשית? סיפר לו אותו יהודי שהוא לא הבין למה הרב התכוון ב-"אנא ה'" לכן כיוון גם ב"אנא ה' הושיע נא" ולא עזר כיוונתי ב"אנא ה' הצליחה נא" וגם לא עזר...

השיב הרב בחיוך ואמר לו: "התכוונתי שתכוון ב"אנא ה' כי אני עבדך" אדם שמרגיש שהוא עבד של ה' יש לו ישועה..."

דוד המלך אומר בהלל: "אנא ה' כי אני עבדך בן אמתך פיתחת למוסרי"

מבאר החסיד יעב"ץ: ישנם שני סוגי עבדים אחד שנשבה כעת - הוא יחפש כל הזמן איך לברוח. לעומתו אחד שאביו היה עבד וכן אבי אביו הוא לא ינסה לברוח - טוב לו...

אומר דוד המלך "אני עבדך בן אמתך אני עבד וגם אימא שלי גם אין לי לאן לברוח לכן תפתח את המוסרות שלי - את הדברים שמייסרים אותי..."

מי שמרגיש שהוא עבד והקב"ה הוא אדון שלו הרי שהאדון ידאג לו לכל מה שהוא צריך...

ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא

מקשים הראשונים הרי פשוט שהקב"ה מקיים הבטחתו ומה הרבותא שאנחנו משבחים ששמר הבטחתו? והביאור בזה שזה הולך על ההמשך שהקב"ה חישב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים כמו שנאמר: "ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". כלומר שמלבד מה שהקב"ה הבטיח הוא עשה לנו טובה מיוחדת בכך שחישב את הקץ מזמן לידת יצחק אף שזה לא היה כלול בעצם ההבטחה וכן הרכוש גדול שקיבלו ביציאת מצרים אינו חלק מההבטחה וכמו שיתבאר. וע"ז אנו מודים באופן מיוחד.

במסכת ברכות (ט, ב): "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואישה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב כדי שלא יאמר אותו צדיק, ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. אמר לו: הלוואי שנצא בעצמנו. משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם מוציאים אותך למחר ונותנים לך ממון הרבה, אמר להם: הוציאוני היום ואיני מבקש כלום". שואל הגר"א: מה זה שלא יאמר אותו צדיק, וכי בלי זה ד' לא צריך לקים את הבטחתו? ועוד, שאין המשל דומה לנמשל, כי במשל אומרים לאסיר שיצא מחר ויקבל מתנות, והוא מעדיף לצאת מיד בלי כלום, ובנמשל – הקב"ה אמר לישראל שיצאו מיד ועוד יקבלו רכוש גדול.

ועונה הגר"א, שהגאולה השלמה לא הייתה אלא על ים סוף, ששם המצרים נידונו כנגד כל מה שעשו לישראל, כמו שכתוב "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" וכנגד זה טבעו בים, וזוהי הגאולה השלמה. מה שאין כן יציאת מצרים, עדיין לא הייתה הגאולה השלמה, אלא רק תחילת התהליך. ולכן ההבטחה של ד' "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא דברה על יציאת מצרים אלא על קריעת ים סוף, וכמו שכתוב "גדולה הייתה ביזת הים מביזת מצרים". רק שמא יחשוב אברהם אבינו שיציאת מצרים היא הגאולה, ויתפלא מדוע אין הקב"ה מקים הבטחתו, על כן ד' אמר להם שישאלו וכו'. אבל באמת, הגאולה השלמה והרכוש יהיה על ים סוף. ובזה מובן המשל שישראל אמרו שאינם רוצים לא את הרכוש ולא את הפחד מרדיפת פרעה, ועדיף להם שיציאת מצרים היא תהיה הגאולה השלמה, אפילו שלא יקבלו כלום. עד כאן דברי הגר"א.

ניתן להוסיף על דבריו, שאפשר לבאר את הפסוק "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" בשני אופנים:

א' הגוי יקבל את עונשו על מה שעשה, וישראל יקבלו פיצוי על צערם שיצאו ברכוש גדול.

ב' היציאה ברכוש גדול היא בעצמה חלק מהעונש של הגוי, שבנוסף על העונש יפסיד את רכושו.

וכיון שיש לדיבור של ד' שתי משמעויות, ד' קיים את שתיהן, שגם קיבלו ממון ביציאת מצרים – כפיצוי על עבודתם, וגם בקריעת ים סוף – כחלק מהעונש של המצרים שאבדו את ממונם. וזה מה שאומרים בהגדה "ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא... וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי וכו'", שברור שהקב"ה מקיים את

הבטחותיו, אבל כיון שיש כמה משמעויות לדבריו הוא מקיים את כל המשמעויות. וזוהי הכפילות שאומרים פעמיים 'ברוך'.

עוד מתבאר לפי דברי הגר"א שעשרת המכות לא היו עונש למצרים על השעבוד אלא רק ניסיון לשכנעם להוציא את ישראל [והכבדת הלב הייתה כדי לאזן את כח בחירתם] ואת עונשם קבלו על ים סוף. ולכן אומרים הלל בליל הסדר ולא בליל שביעי של פסח כמבואר במגילה י. שאין הקב"ה שש במפלתן של רשעים, אך ליל הסדר אינו זמן מפלתם אלא זמן גאולתנו.

"לפיכך אנו חייבים להודות ולהלל" (מנוחת אשר)

רעיון נפלא מובא בספר מנוחת אשר: אנו אומרים בהגדה של פסח: "לפיכך אנו חייבים להודות ולהלל" מעניין לראות בחנוכה אנו מזכירים זאת בדיוק להפך ב"על הניסים" אנו אומרים: ש"קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

אם כן נשאלת השאלה: מהו השוני בין חנוכה לפסח? בהגדה כתוב קודם הודאה ורק אח"כ הלל, וב"על הניסים" קודם הלל ואח"כ הודאה!?

ומתרץ הרב: יש הבדל בין הודאה להלל. הודאה היא על נס פרטי שהאדם מודה לקב"ה על נס שה' עשה לו - בינו לבין בוראו. הלל זה פרסום הנס לאחרים.

בחנוכה אנו לא היינו בנס עצמו ואף לא מרגישים חלק מהנס אלא מצווים אנו לפרסם את הנס. לכן מקדימים להלל. אבל בפסח "חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" ולכן כתוב מקדימים בתחילה להודות כיוון שכל אחד מאתנו הוא חלק מהנס, ואתה צריך להודות על הנס הפרטי שלך ורק אח"כ לפרסם זאת ברבים...

"ואילו לא הוציאנו ממצרים" (הרב מבריסק)

שואל על כך הרב מבריסק: מדוע בעל ההגדה כל כך בטוח בכך שאם הקב"ה לא היה מוציאנו ממצרים אז, היינו נשארים עבדים לפרעה עד עצם היום הזה? הרי ברור שברבות השנים עם התפתחות הדמוקרטיה לא היינו נשארים עבדים במצרים.

והוא משיב על כך, שבאמת נכון הדבר שהיינו משתחררים באיזשהו שלב משעיבוד מצרים, אבל אותו רק שחרור פיזי ואילו מבחינה רוחנית היינו נשארים עבדים לפרעה ולמצרים - שחרור היה לדתם.

"וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח"

מדוע נאמר בהגדה: "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" ולא הרי הוא משובח? או הרי הוא ישובח?

אלא מבארים על כך חז"ל: כי המילה "זה" באה לרמוז על אותו נוסח שאמרו בני ישראל על שפת הים: "זה אלי ואנווהו א-לוקי אבי וארוממנהו"

זה - הכוונה לקדוש ברוך הוא ולכן כשהאדם מרבה לדבר ביציאת מצריים - אז הקב"ה משתבח על ידו...

ביאור נוסף: "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" ככל שהאדם מספר יותר בהתלהבות ומאריך בסיפור יציאת מצרים הוא מראה כאילו הוא יצא ממצרים אז ממילא הוא בעצמו נעשה משובח יותר...

שאל פעם רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל: על שולחן ליל הסדר מניחים את המרור והמצות, להזכירנו את הלחם הצר והמרורים שאכלו אבותינו במצרים.

מדוע אין שמים על השולחן בליל הסדר גם כסף וזהב להזכיר איך שאבותינו יצאו ממצרים ברכוש גדול?!

והוא השיב במתק שפתיו: אלא שמהמרור נשאר לנו בשפע... אך מהכסף והזהב לא נשאר מאומה...

ולא תטמאו בהם – ונטמאתם במ (יא, מג)

איך יתכן לעבור בארובה ולהישאר נקי

היצר הרע סובב כזבוב טורדני, רובץ על דלתי הלב ומפתה, דלתי התיבה אינם נעולות והפיתוי גדול. האדם קטן ומלחמותיו גדולות והוא שואל את עצמו: מה כבר יזיק ראייה אחת, או דבר אחד של טומאה? אותי זה לא יקלקל! אבל זו טעות, טעות מרה שהמחיר עליה רח"ל נורא נוראות...

הסיפור הבא אותו סיפר אחד הרבנים יבהיר את הרעיון היטב: מעשה היה בכומר שפגש את אחד מיהודי העיירה וביקש ממנו ללמדו גמרא, השיב לו היהודי, "דומני שלא תבין את לימוד הגמרא". לאחר שהכומר הפציר ביהודי, החליט זה האחרון לערוך לו מבחן מקדים. "שני אנשים נופלים דרך ארובה, אחד יוצא מלוכלך והשני נקי, מי מבין שניהם הולך להתרחץ?" – שאל היהודי. "פשוט מאוד, המלוכלך יתרחץ והנקי לא". אמרתי לך שלא תצליח להבין, עונה לו היהודי, בדיוק להיפך – הנקי מסתכל על המלוכלך, חושב שגם הוא מלוכלך והולך להתרחץ ואילו המלוכלך מסתכל על הנקי וחושב שגם הוא נקי ואינו הולך להתרחץ...

"שאל שאלה אחרת" – הפציר הכומר. "טוב, שני אנשים נופלים דרך ארובה, אחד יוצא מלוכלך והשני נקי, מי מבין שניהם הולך להתרחץ?". פשוט מאוד עונה הכומר, "הנקי מסתכל על המלוכלך, חושב שגם הוא מלוכלך והולך להתרחץ, ואילו המלוכלך חושב שהוא נקי ולא הולך להתרחץ."

"שוב טעית!" – אומר היהודי, "אמרתי לך שלא תבין, הנקי מסתכל במראה, רואה שהוא נקי ולא הולך להתרחץ, ואילו המלוכלך רואה שהוא כן מלוכלך והולך להתרחץ."

"אבל לא אמרת שיש שם מראה?" – התגונן הכומר.

"זה מה שאמרתי לך, אתה לא יכול להבין, לפי הגמרא צריך לחשוב על כל האפשרויות". הכומר נאנח ומבקש שאלה נוספת.

"פעם אחרונה" – אומר היהודי ושואל, "שני אנשים נופלים דרך ארובה, אחד יוצא נקי והשני מלוכלך, מי הולך להתרחץ?"

"זה נורא פשוט" – מחייך הכומר, "אם אין שום מראה – הנקי מסתכל על המלוכלך חושב שגם הוא מלוכלך והולך להתרחץ, המלוכלך לעומת זאת מסתכל על הנקי חושב שגם הוא נקי ולא הולך להתרחץ. אם יש שם מראה – הנקי מסתכל במראה, רואה שהוא נקי ולא הולך להתרחץ, המלוכלך מסתכל ורואה שהוא מלוכלך והולך להתרחץ."

אמר לו היהודי, "אמרתי לך, שדומני שלא תצליח להבין, תסביר לי איך יכול להיות ששני אנשים יפלו דרך ארובה – אחד יצא מלוכלך והשני נקי?!... אי אפשר להתעסק בבוץ, להיכנס לארובה מפויחת, מבלי להתלכלך, משהו מהלכלוך דבק בך, בבגדיך. גם אם תזהר, ותאמר אני יודע לשמור על עצמי. זהו מחויב המציאות, מי שלא נזהר במאכלות אסורות, או מראיות אסורות, מי שקורא מאמרים פסולים, מי ששומע משפטים, ומילים מהרחוב. משהו דבק בו מכל זה. נשמתו הטהורה, מוכתמת. ואיננה יכולה להיות כלי קבול לתורה ויראה הקדושה. אין הדברים אמורים רק במגע עם הטומאה עצמה, אלא גם במגע עם אנשים טמאים, שלכן הזהירו חכמינו זיכרונם לברכה להתרחק מחברים רעים, ואל יאמר האדם וכי מה יכולים כבר חברים מבחוץ להשפיע עלי, ואולי אני הוא זה שישפיע עליהם, וכו' וכו' וכו', טענות ומענות מבית מדרשו של היצר הרע.

על כך סיפר רבינו הבן איש חי רבינו יוסף חיים זצ"ל. מעשה באדם שהתגורר בעיר שאנשיה לצים ומושחתים, קלים ופוחזים. משהגיעה בתו לפרקה עלה אל הישיבה בעיר הגדולה, ובחר באחד ממצוינים שבתלמידים כחתנו. קצב לו מזונות על שולחנו, והכין לו חדר מלא ספרים. אמר לו: "דע לך שהעיר מושחתת ואנשים רשעים, אל תתחבר איתם. הסתגר בחדרך, ועסוק בתורה!"

קשתה ההתבודדות על החתן. אמר לחותנו: "התורה נמשלה לאור, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. אם אתחבר איתם, אקרבם לתורה והם לא יקלקלונני". הזהירו החותן ולא הועיל. החתן התחבר עם נערי העיר ופוחזיה, והחותן הבחין לחרדתו שההתחברות נותנת בו אותותיה.

יום אחד פנה אל חתנו: "שאלה לי בהלכה. אין ספק שתדע להורות בו."

"הנני ואשמע", אמר החתן. סיפר: "העוזרת הנוכרייה הביאה מביתה בשר פיגולים. ביקשה לחממו, והניחה אותו לשעה קלה בסיר. אין זה מסתבר שחתיכה כה קטנה תאסור את כל התבשיל."

חייך החתן: "אין כאן מקום לסברות, ההלכה נחרצת". ביקש לראות את הסיר והתבשיל ואת חתיכת בשר הפיגולים, ופסק: "טריפה! עליך לשפוך תכולת הקדירה ולהגעלה!" "מה, בגלל חתיכה כה קטנה!" תמה החותן. "אכן כן, יש בה ב'נותן טעם"! הסביר החתן. "אם הלכה היא, נקבל", הצדיק החותן את הדין. "אך מה תאכל היום, אם סעודת הצהריים נטרפה!" משך החתן כתפיו: "אוכל משיירי ארוחת הבוקר, לא נורא". שב החתן לספריו, וכעבור שעה נקרא לסעודה. בא, והנה השולחן ערוך לסעודה בשרים דשנה.

"מאין הבשר", חקר בחשד. "תנוח דעתך", הרגיעו החותן בחיוך. מצאתי עצה להכשיר את התבשיל כיוון שהורית שחתיכה קטנה של בשר פיגולים בכוחה להטריפו, הלכתי לאטליז וקניתי חתיכה גדולה עוד יותר של בשר כשר ושמתיה בסיר לזמן ארוך עוד יותר, והיא הכשירה את התבשיל", סיים בחיוך ניצחון.

החתן זועזע: "איזו בורות, איזו עם – ארצות! הנשמע כדבר הזה?! מאימתי יכול
בשר כשר להכשיר קדירה טריפה? בשר טרף – מטריף, אבל בשר כשר אינו מכשיר!"
"כך?! השתאה החותן. "ודאי שכך הוא – אך מדוע כשאני טוען זאת נגדך השכם
והערב, שהחבורה הטריפה תטריף אותך ואתה לא תהפוך אותה לכשירה, עומד
אתה על דעתך?! ופני החתן חפו..."

יתירה מזאת לא רק שטומאה מטמאה, אלא במשך הזמן האדם מתרגל לטומאה
ואינו יודע שטמא הוא כדי להיטהר, הרחוב בוער, מבול שוטף בחוץ, צחנה נודפת
למרחקים, רע, רע מאוד...

לא חדש הוא נושא זה, כבר דשו בו רבים, ומבית מדרשו של החפץ חיים יצא
המשל הבא: כבר אמרו חז"ל "אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי, אשרי מי
שאומנתו בוסמי, אוי לו למי שאומנתו בורסי".

ברחובה של עיר במקום רחב ומאור שכנה לה חנות הבשמים, שלט גדול ומאיר
עיניים תלוי היה מעל לחנות מכריז בפני כל עובר ושב כי כאן אפשר לרכוש את מיטב
מיני הבשמים, אולם לא השלט הוא זה שמשך את הלקוחות, הללו באו דווקא בעקבות
הריח, שכן ריחם של מיני הבשמים נודף היה למרחוק ומושך את העוברים ושבים
להיכנס אל החנות ולרכוש בשמים. מאושר היה בעל החנות בפרנסתו, הרוויח כדי
לחמו בכבוד, וציפה שכך ימשכו הדברים לאורך ימים, כך ציפה אולם לא כך היה...

באחד הימים הגיע לחנותו בשעת בוקר מוקדמת כהרגלו, ובמקום להריח את ריח
הבשמים הטוב והמוכר עולה באפו ריח בלתי נסבל, ליד חנות הריחנית שלו חונה
משאית גדולה וממנה נפרקים בזה אחר זה ארגזים נדפי צחנה וסירחון, לתדהמתו
הרבה מתברר לו כי באולם הריק הצמוד לחנותו עומד לקבוע בורסקי את מפעל
העורות שלו...

אסטניסט הוא ידידנו הבשן ואת סירחון העורות אינו מסוגל לסבול, אך לא זה
מה שמטריד אותו ברגעים אלו, מטרידה אותו העובדה כי מעתה ידירו אנשים את
רגליהם מחנותו, שכן מי הוא זה אשר יתקרב לחנות בשמים אשר ריחות סירחון
סובבים סביבה... הוא מתלונן, הוא מוחה, הוא צועק, אך מאום לא עוזר אלו הם
העובדות.

וכך יושב לו הבשם בחנותו הריקה מקונים שהדירו את רגליהם, יושב והקבס
עולה ממעיו, אין הוא מסוגל להריח את הריח הנורא, הדלת שתמיד הייתה פתוחה
לרווחה, סגורה ואטומה, ובכל זאת עולים להם ריחות העורות ומתגברים על
ריחות הבשמים, כך יום אחר יום, עד שביום מן הימים הוגפו התריסים ועל הדלת
נתלה שלט גדול ומאיר עיניים "למכירה".

לא עברו דקות ספורות וממפעל העורות הגיח הבורסקי לבוש סינר מטונף ונודף
ריחות מחליאים, מחייך הוא בפה מלא ובפיו הצעה: "הבה ונהיה שותפים, נפרוץ את
הקיר המפריד בין המפעל לחנות ונעבוד יחדיו", הבשם מעקם את אפו בסלידה אינו
מסוגל אפילו לחשוב על הרעיון הנודף סירחון, ובכל זאת הוא אומר "תן לי לחשוב
על הרעיון". לא, הוא לא מסוגל להתחבר לרעיון מטונף זה, הוא מחליט למכור את
חנותו למרבה המחיר ולנסות את מזלו במקום אחר, שם יודא מראש שאין שום
אפשרות לשכנות עם סירחון מכל סוג שהוא. אולם הימים חולפים ואיש אינו מתעניין

בקניית החנות, הריחות מרחיקים כל עסקה אפשרית והופכים אותה לבלתי אפשרית. ובינתיים פרנסה אין, ההוצאות רבות והחובות כבר למעלה מראש, הרבה ברירה אין בידו, הן בני ביתו תלויים בו, וכשאפו סגור באמצעות שתי אצבעותיו המחזיקות בו הדק היטב ניגש הוא אל הבורסקי ומביע את הסכמתו לרעיון.

תוך שעה קלה נפרץ הקיר בין שתי החנויות, הבשם עוטה סינר וניגש לבחוש בסיד, כשפניו מביעות סלידה עמוקה. הבורסקי מביט ברחמים על שותפו האסטניסט ונד בראשו, והבשם ממשיך במלאכתו החדשה בלית ברירה. כך ביום הראשון. וביום השני פחתה במעט תחושת הסלידה, וביום השלישי היו כבר הריחות נסבלים יותר, וביום הרביעי היה זה אך ריח רע ולא צחנה, וביום החמישי כבר נשם מלא ריאותיו כמו היה עומד בחנות הבשמים.

תקופה ארוכה עברה, החובות כוסו זה מכבר, וצורר החסכוניות גדל והלך. וכשהגיעו החסכוניות לסכום נכבד באה אשת החיל והצעה בפיה, "קח את סכום הכסף אותו חסכת ופתח בו חנות בשמים גדולה במרכז העיר"... והבשם לשעבר מעווה פניו בסלידה ואומר: "איני סובל את אותם אנשים רכרוכיים שאינם מסוגלים לשאוף אויר פשוט זקוקים לניחוחם של בשמים"...

הבנתם? על כך הזהיר הכתוב ואומר: "ולא תטמאו בהם – ונטמאתם במ". אל נא תנסו להתקרב לצחנה, עלולים אתם להתרגל ...

אומר ר"א בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתיאמר יציאת מצרים בלילות (הרב מיכאל שוהם שליט"א)

כבן שבעים שנה - אומרת הגמ' בברכות שהוא היה בן 18 ורצו למנותו לנשיא, אולם אשתו אמרה לו שלא יתייחסו אליו מכיוון שהוא נראה צעיר, מיד גדלו לו 18 שורות של שערות לבנות.

הרמב"ם לעומת זאת אומר שמכיוון שהוא למד והשקיע את עצמו בתורה - נהיו שערותיו לבנות.

וצריך להבין, איך הרמב"ם חולק על הגמרא?

ועונה ה"חתם סופר" שבאמת מצד היגיעה ודרך הטבע היו שערותיו צריכות להיות לבנות אולם כוח התורה הגן עליו שיראה כמו שאר האנשים בגילו אבל כאשר היה צריך את זה ממילא התורה הביאה לו את זה והוא נהיה לבן.

וקשה, איפה רמוז בהגדה מה שהחת"ס אומר?

ועונים שהרי כתוב בהגדה "הרי אני כבן שבעים שנה" ולמרות שאני נראה כך משקיעותיי הרבה בתורה עדיין לא הצלחתי לנצח את חכמים בוויכוח אם נאמר ק"ש בלילה או לא.

בקשה מיוחדת לאפיקומן

אבא אחד הגיע אלינו מיד לאחר ליל הסדר וכולו נרגש. אני חייב לספר לך מה עשה הבן שלי, כדי שהכול ילמדו ויראו עד היכן מגעת טהרתו של ילד יהודי קטן.

כמו שמקובל בהרבה בתים יהודיים, גם בבית זה חוטפים הילדים את האפיקומן ומראים את כוחם ב"גבורה" זו. בליל הסדר, מספר האב, התפלאתי לראות שאחד מבניי הקטנים שאינו נוהג בדרך כלל להילחם בנושא זה עם אחיו, מתאמץ אף הוא להגיע אל האפיקומן ולחטוף אותו.

למרבה הפלא, כשהגיעו בני המשפחה למצוות האפיקומן, התברר שהבן הקטן הצליח הפעם יותר מאחיו וכשהאבא ביקש את המצה נעמד הילד והכריז בעיניים בורקות שלא יחזיר את הפיקדון היקר עד שיבטיחו לו, כמקובל מקדמת דנא, מתנה נאה.

האבא כבר נבהל. כשילד קטן מבקש מתנה, לא תמיד אפשר למלא את מבוקשו ומה יהיה על קיום המצווה? הרי לא ייקחו מהקטן את המצה בכוח?

בלית ברירה שאל האב את הילד מה הוא רוצה ואיזו מתנה הוא מבקש שיקנו לו לאחר החג. והילד, הפתיע בדברי תשובתו את כולם, ואף לחלח את עיניהם של כמה מן הנוכחים.

"אבא, אינני רוצה מתנה. אני רוצה ממך ברכה. שתברך אותי שאצליח בלימוד תורה ואוכל לכבד אותך ואת אימא כראוי. אם תברך אותי, אחזיר לך מיד את האפיקומן."

כמובן שהעסקה בוצעה על הצד הטוב ביותר והאב הניח את ידיו על ראש בנו ובירכו בלבביות רבה. הילד היה כל כך מאושר, מתארים אחיו, ששמחתו זו לא פסקה במשך זמן רב. שמחה כי קיבל ברכה מאביו.

וצריך לזכור דבר נוסף. לא מדובר באבא שהוא גאון בתורה או צדיק מפורסם. יהודי פשוט הוא אבא זה, אבל הילד הבין שלברכת-אב יש סגוליות והשפעה רבה, והחזיר את האפיקומן בלב שלם...

הנהגה כזו של ילד יהודי מלמדת כמובן על האווירה החיובית השוררת באותו בית, כאשר הילדים מרגישים שההורים מהווים עבורם את הכל-מכל-כל ואין הם זקוקים יותר למאומה.

מתנת האפיקומן ("ירושלים של מעלה")

יהודי ירושלים ששוו על קיום רמיזה קלה של הגאון הקדוש מבריסק זיע"א, שמרו כל תנועה קלה שלו ויחד עם זאת ציפו לברכתו, כבר מזל נחשב מי שזכה לברכתו, אחרי שנוכחו עין בעין כי אכן צדיק גוזר והקב"ה מקיים. האישה הצדקנית מרת שרה, בתו של הגאון הצדיק רבי עקיבא יוסף שלעזינגער זיע"א, לא חדלה מלהפציר בבעלה רבי דוד, כי ילך עם בנם הקטן זלמנ'קה שזה עתה מלאו לו תשע שנים, אל הגאון רבי יהושע לייב כדי לקבל ממנו ברכה שיזכה ליראת שמים. אך רבי דוד דוחה את בקשתה מכל וכל, "קשה עלי למלא משימה זו" הוא טוען, "להיכנס אל הגאון מבריסק סתם ככה כדי לבקש ברכה עבור הילד, אינו דבר פשוט וקל כל כך כפי שהוא נראה בעיניך"

מסביר רבי דוד לזוג' הצדקת, "גם גדולי עולם נרתעים בבואם אל בית הרב, ועוד אברך שכמוני?" רבי דוד מספר לאשתו, כי זה עתה הגיע לירושלים מכתב של אחד מגדולי הדור הגאון רבי יוסף דב סולובייצ'יק זי"ע"א בעמח"ס "בית הלוי" וגאב"ד בריסק, הכותב כי ידיו מרטטים זה שני שבועות מאז התחיל לכתוב מכתב להגאון רבי יהושע לייב דיסקין בירושלים. ואם גדולי הדור ככה רוטטים, אנו האנשים הפשוטים, מה נאמר?

אולם כל ההסברים הללו לא הניחו את דעתה של שרה, אדרבה ככל שבעלה הגדיל בעיניה את דמותו ואת ערכו של הרב מבריסק, כן גברה תביעתה ממנו להכניס את הילד אל בית הרב ולזכותו בברכתו. אך רבי דוד באחת: "מורא רבי עלי."

הימים לפני חג הפסח שרה טרודה בהכנותיה לקראת החג, אך מבקשתה אינה פוסקת: "הלוא אתה הוא אחד מעשרת האברכים שהרב מבריסק בחר בהם, כדי לייסד את ישיבתו 'אהל משה', הכי גם לך כה קשה להיכנס אליו פנימה ולבקש ברכה לילדך?" ואילו רבי דוד מחזיק בשלו. מה עשתה צדקנית זו כשראתה שדמעותיה ותחנוניה אינן פועלות על לב בעלה. בערב חג הפסח יעצה לזלמנ'קה שלה, לחטוף בליל הסדר אתה אפיקומן של אבא, ולא להחזירו עד שיקבל את הבטחת אבא שיוליכנו אל הרב מבריסק לקבל ברכה. זלמנ'קה אשר פקחות ותמימות שמשו בו כאחת, עשה ככל אשר צוותה עליו אמו, וחטף את האפיקומן בשעה שאביו היה דבוק ועסוק בדרכו בסיפור יציאת מצרים. כיון שהגיעה שעת אכילת האפיקומן נוכח רבי דוד כי הוא נחטף על ידי בנו כנהוג, אבל לא ידע כי הפעם יצטרך לשלם מחיר כה יקר, וכאן התחיל המשא ומתן בינו ובין זלמנ'קה: "אקנה לך מתנה ספר 'נפש החיים'" מבטיח לו אבא תמורת החזרת האפיקומן. זלמנ'קה אינו מסכים. "אקנה לך 'פני יהושע'". "לא" משיב הילד. רבי דוד מנסה להבטיח עוד ספר ועוד ספר, אך להפתעתו, זלמנ'קה אינו מסכים. הילד מבקש מאביו שיבטיח לו כי הוא יכניסו אל הרב מבריסק כדי לקבל ממנו ברכה. שרה היושבת ממולו מרמזת לבנה שיחזיק מעמד ולא ייסוג מדרישתו. רבי דוד קורא את המצב, השעה קרובה לחצות ובאין ברירה, הוא נכנע לדרישת הילד, הוא מתנצל לפני ילדו כי אינו יכול להבטיח על כך. אבל מבטיח הוא להשתדל ככל יכולתו. המשא ומתן נסתיים, והאפיקומן הוצא ממחבואו כשפני הילד קורנים מגיל ומשמחה.

ביום הראשון של חול המועד הגיע זמן פירעון ההבטחה אשר הבטיח אבא. הילד מזכיר לאביו על כך והאב מכיר בצדקת דברי הילד. כאשר רבי דוד חוזר מבית המדרש, מבשר הוא לאשתו כי החליט לגשת עתה עם הילד אל הרב לקבל את ברכתו. הבית כולו נתמלא ששון ושמחה, הילד מרקד מהתרגשות, ושרה שפתותיה נעות בתפלה להשי"ת שתהא שעה זו של ברכת הרב, שעת רצון ורחמים, ולא תאונה כל סיבה לעיכוב הברכה חס ושלום.

רבי דוד תופס את הילד בידו ושניהם הלכו יחדיו לכיוון בית הרב. עיני הילד מפיקות אושר, סוף סוף מוליכו אביו אל הרב, עוד רגע ועוד רגע, והרב הגדול מבריסק ישים את כפות ידיו הקדושות על ראשו ויברכהו.

רבי דוד וילדו מתקרבים אל בית הרב, הם מגיעים עד דלת חדרו, רבי דוד מציץ פנימה דרך הסדק של הדלת הפתוחה, והנה רואות עיניו את הרב הדומה למלאך ה'

לבוש בגדי חג כולו הדר, יושב על כסאו שקוע בהרהורים. בחדר מושלך הס דומיית קודש. לימינו ולשמאלו של הרב יושבים גדולי תלמידיו. הגאונים והצדיקים רבי יוסף חיים זונעפעלד, רבי הירש מיכל שפירא, רבי ישעיה ובנו רבי יעקב אורנשטיין, רבי נפתלי הירץ הלוי ורבי אליעזר דן רלב"ג. כולם יושבים ברתת ללא זיז כלשהו ומסתכלים באימה בדמותו הקורנת של הרב השקוע במחשבות גבוהות אשר מי יבוא בסודן.

ראה רבי דוד את המחזה ונרתע לאחוריו, לא, אי אפשר לו לפתוח את הדלת ולהיכנס פנימה, לבו מפעם והוא נעצר בדרכו ירא לנפשו, ושוב נוטל הוא את הילד המאוכזב בידו, וכבר אומר לצאת מבית הרב ולחזור הביתה כלעומת שבא. אך כאן לא יכול היה הילד להתגבר, והוא פורץ בבכי סוער. הרבנית מבריסק ששמעה את בכי הילד, נבהלה ויצאה החוצה, משראתה את זלמנ'קה אשר הכירה אותו כבנו של רבי דוד, הציעה לו שקדים ויין מתוק, אך הילד אינו נרגע מבכיו. "מה אתה רוצה זלמנ'קה ואתן לך" אומרת הרבנית, זלמניקה אינו משיב, קולו נחנק מתוך בכיה. "היכן אביך?" שואלת אותו הרבנית, הילד מצביע לעבר החדר, לבסוף שואלת הרבנית את רבי דוד, מדוע בוכה הילד? ורבי דוד משיב "הוא רוצה ברכה מהרב". "נו נו" משיבה הרבנית, "אם דמעות כה רבות כבר שפך הילד על כך, בוודאי מגיעה לו ברכה, אני בעצמי אוליך אותו אל הרב". כרגע קט הכניסה הרבנית את זלמנ'קה אל הרב שזה עתה ננער ממחשבותיו, ובקשה לברך את ילדו של רבי דוד, הרב נשא כפיו על ראשו הקטן של הילד ובירך אותו: "יהי רצון דו זאלסט זיין א ערליכעראיד""יהי רצון שתהא יהודי אמת". בהתרגשות רבה יחד עם כל הרבנים הנוכחים, ענה הילד "אמן" אחר ברכת הרב. אף רבי דוד שבינתיים התקרב סמוך לילדו, הספיק לענות "אמן אחר ברכת הרב הקצרה, לפני שזרם דמעות חמות שטף את פניו.

שרה הצדקנית עומדת זו שעה ארוכה בקוצר רוח ליד אשנב ביתה, ועיניה צופיות לחזרתם של בעלה ושל זלמניקה שלה המצויד בברכת הרב. וכיון שראתה את זלמנ'קה רץ בשמחה, יצאה וחבקה אותו בזרועותיה תוך כדי מתן תודה והלל להשי"ת אשר עשה את רצונה. "א ערליכער איד" זאת הברכה אשר ברך הגאון מבריסק את רבי זלמן רבי דוד'ס, וברכתו נתקיימה. מאז ועד יומו האחרון של רבי זלמן, קדושה פרישות וטהרה נראו בו וכל מעשיו בלתי לה' לבדו.

"כל ימי חיך – להביא לימות המשיח" משעבוד לגאולה... (אור דניאל)

סיפור מופלא ונורא של ניסיון "להביא את המשיח" בהפצרת תפלות ותחנונים עם כוונות נוראות וצירופי שמות הקודש וייחודים עילאיים על ידי שלושה תרשישי ומצוקי ארץ, המקובלים האלוקיים הצדיקים הקדושים: מרן הרש"ש הקדוש זיע"א, מרן החיד"א זיע"א והמקובל הא-לוקי רבי חיים די לה רוזה זיע"א, והעונש הנורא שקבלו עליהם מן השמים על שניסו "לדחוק את הקץ":

בשנת תקי"ג הייתה נראית ירושלים עיר הקודש כירושלים של מעלה. גדושה הייתה בגדולי תורה וקדושי עליון הבקיאים בכל מכמני התורה ובאדירי חכמת הקבלה אשר כל רז לא אניס להו.

הציפייה וההשתוקקות באותה שנה לביאת המשיח והגאולה גברו והלכו. באותה שנה ניכר היה שהרש"ש הקדוש נמצא בסערת נפש גדולה ובכל הזדמנות דיבר

בהתרגשות עצומה כי שנה זו היא שנת התגלות משיח צדקנו. "תקי"ג 513 בגימטריא 'השחר' 513 המרמז על שחר הגאולה, וכן 'ונבנתה' בגימטריא 513 עיר על תלה."

בתחילה ניגש הרש"ש הקדוש לפעולה עצומה ונוראה ובחר י"ב גדולי תורה מחכמי ומקובלי הישיבה, "ישיבת המקובלים" שלו, שהם היו גדולי תלמידיו המובחרים ביותר: הגה"ק רבי יום טוב המהרי"ט אלגאזי זיע"א, מרן רבנו חיים יוסף דוד אזולאי החיד"א זיע"א, המקובל האלוקי רבי חיים די לה רוזה זיע"א, הגה"ק רבי יצחק מזרחי זיע"א, הגה"ק רבי אברהם סנגויטי זיע"א ועוד גדולי עולם וצדיקי אמת, כשהם חותמים על "כתב התקשרות" והוא כתב התחיבות של "אחדות מוחלטת קשר של אהבת אמת וערבות הדדית" בין רבם הגדול הרש"ש לבינם.

כל אחד ואחד מ"ב תלמידים אלו נבחר על ידי הרש"ש הקדוש בקפידה רבה כיון שהם צריכים להיות כנגד י"ב שבטי ישראל. זאת כדי שפעולתם ותפילתם תעלה ותישמע בשמי שמים ובכך יכשירו ויזכו את כל כללות עם ישראל על י"ב שבטיו שיהיו מוכנים וראויים לגאולה השלמה ולביאת משיח צדקנו.

לאחר מכן בחר הרש"ש פעם שניה מבני חבורה קדושה זו בשני תלמידיו הבכירים ביותר: מרן החיד"א זיע"א והמקובל האלוקי רבי חיים די לה רוזה זיע"א, והכניסם בסוד העניינים מכבשונו של עולם ומסר להם סידרה של צומות ותעניות, טבילות במקווה טהרה, כוונות וצירופי שמות הקודש וייחודים נוראיים.

שלושתם החלו בהיטהרות מיוחדת לקראת המעשה הגדול להביא את המשיח.

באותה שנה לפתע מזג האוויר החורפי הקדים לבוא והיה סוער ומשונה ביותר, הקור היה עז מאוד, יותר מהרגיל בכל שנה והעובי של שכבת השלג בירושלים לא נמדד בסנטימטרים אלא התנשא לגובה של מטרים שלמים. אותה שנה הייתה משופעת בשיטפונות של גשמים ובכמויות אדירות של סופות שלגים שירדו בתדירות גבוהה וכיסו את ירושלים ואת ההרים הסמוכים לה בגובה רב.

והנה במשך כמה שבועות היו שלשתם שרויים בסדרות של תעניות של שלושה ימים רצופים ובכל לילה היו יוצאים שלשתם לאחר חצות, באמצע הלילה, אל ההרים הקפואים מחוץ לחומות ירושלים ועורכים שם בערמות השלג "גלגולי שלג עם כוונות", ואחר כך טובלים מאות טבילות עם ייחודים קדושים במקווה טהרה, כשהם מרבים בשבועות אלו בכל מיני סיגופים, פרישות, הטהרות והזדככות כדי לזכך את הגוף וגשמיותו.

ליל ד' שבט אותה שנה נקבע להיות הלילה הגדול והגורלי שבו גמרו בדעתם בהחלטה נחושה להכריח את השכינה הקדושה להוציא את מלך המשיח מהיכלו העליון ולהביאו ביד חזקה לגאול את עם ישראל ואת העולם כולו.

באותו לילה נפלה אימה וחרדה גדולה על ירושלים, כשלפתע החל להישמע קול רעש גדול של רעמים משונים וברקים חזקים במיוחד, כשבחוץ השתוללה סופת שלגים נוראה ונדמה היה כי איתני הטבע עומדים להחריב את העולם ולהכריעו.

והנה באישון לילה ואפלה יצאו שלושת הצדיקים הרש"ש, החיד"א ורבי חיים די לה רוזה אל הקור הנורא והקפוא, ועלו יחדיו בהיחבא אל עליית הגג של ישיבת "בית

אל. " בתחילה שעה ארוכה הרהרו בתשובה, שמא יש בידם איזה שמץ של חטא דק מן הדק, וטהרו וזככו את ליבם מכל שמץ וסייג של מידה רעה, חס ושלוש. ואז החלו להרעיש ארץ ומלואה בזעקות ובבכיות נוראות כשהם מפצירים בכל כוחם בתפילות, בקשות ותחנונות להביא לסיימה של גלות חשוכה זו ושיתגלה עתה משיח בן דוד. פני השלושה להטו באש של מעלה, כשמקיף אותם אור עליון מהכוונות והייחודים העילאיים כשכל גופם הכחוש והמיוסר מרעיד בסילודין מהדבקות העצומה והנוראה. והנה לאחר כל זה עברו לשלב המעשי והתחילו הוגים בפיהם השבעות לכל מלאכי עליון ושמות קודש הידועים להם וכך העפילו לפסגות גבוהות והתעלו לדרגה נשגבה של התפשטות הגשמיות ורק פסע היה בינם לבין כלות הנפש ממש אל שרשה כשנשמתם קשורה לגופם בקשר דק מאוד ועוד רגע תפרח לה למעלה מרוב ערבות הדבקות בנועם הזיו העליון של נצח נצחים.

והנה לפתע נשמע קול אדיר וחזק של בת קול מן השמים שמכריזה ואומרת להם: "בניי חביבי, רב לכם! הרפו מתפילתכם ובקשתכם! מדוע תבקשו לדחוק את הקץ ולהחיש את הגאולה ואת ביאת הגואל, כי עוד לא בא עתו ואין השעה כשרה לכך... דעו לכם, כי אם לא תחדלו ממעשיכם ייפך העולם כולו לתוהו ובהו, ונבול תבול ארץ ומלואה, והתבל כולה תכלה ותאבד! [כמו שנאמר בגמרא (כתובות קיא): "השבעתי אתכם גו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ", השביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא יעלו בחומה ולא ידחקו את הקץ. פירש רש"י: שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדיי. (אולם מרן ה"חפץ חיים" אומר, שכיום בזמננו בטלה שבועה זו ואין הדבר תלוי אלא בנו שנקום ונצעק מעומק הלב להקדוש ברוך הוא בריבוי תפילות ותחנונים שיחיש לגאלנו).

באותו רגע נפלה עליהם אימה וחרדה גדולה ומרוב הפחד הנורא התמוטטו שלושת הצדיקים ונפלו על פניהם באימה ובחלחלה גדולה. פניהם חוורו כפני מתים והדיבור נעתק מפיהם. הבן הבינו כי לא יוכלו לשדד מערכות הטבע ולשנות סדרי עולם ולהחיש בכוח את הגואל כל עוד טרם הגיע זמן הגאולה.

והנה כאשר קמו על רגליהם נעמדו כמסומרים למקומם כששמעו שוב את הקול הגדול של הבת קול שהוסיפה ואמרה להם: "יען אשר עשיתם את הדבר באגודה של שלושה וכמעט שעלה חפצכם בידכם, וכדי למנוע מכם מלשוב ולעשות דבר זה, גזרו מן השמים שחייבים לפרק את אגודת אחדות קודש זו, כי ביחד יש חשש שתנסו לשוב ואולי אף תצליחו לכבוש את המשיח ולהביאו. על כן קבלו עליכם גזרת שמים להפריד מיד ועכשיו אגודת קודש של שלושתכם ואחד מכם יצטרך לעזוב מיד את עיר הקודש ואת ארץ ישראל ויגלה לחוץ לארץ. ואתם ביניכם תחליטו מי משלושתכם יקבל עליו עונש גלות זה."

מיד לאחר מכן הפילו ביניהם גורלות וילכד שמו של מרן החיד"א. הוא קיבל עליו את הגזרה באהבה ועוד באותו לילה לא איחר לקיימה: שב לביתו, ארז את הטלית והתפילין ואת מטלטליו המעטים ולמחרת בבוקר, לאחר תפילת שחרית, עזב הרב החיד"א את ירושלים בבהילות ובחיפזון, כשהוא יוצא לחוץ לארץ. שנים רבות לא ידע איש את פשרה של יציאה חפזה זו. מאותו יום נדד מרן החיד"א בקהילות רבות בכל העולם כשהוא גודר פרצות ומחזק את עם ישראל ברחבי תבל, ולא חזר עוד בימי חייו לירושלים.

חמישים ושלוש שנים לאחר שגלה מארץ ישראל בגזרת מלך, נפטר בליוורנו שבאיטליה זקן ושבע ימים, בשבת "זכור", "א באדר תקס"ו. כעבור עוד שלושה יובלות לערך, בשנת תש"ך, הועלה גופו הטהור מאיטליה ונטמן בהר המנוחות בירושלים.

לעומתו, הרש"ש הקדוש נזהר מאותו יום ואילך לא לצאת בשום פנים ואופן מירושלים, באמרו: "כל עוד שאיני יוצא מעיר הקודש היא בקדושתה מגנה עליי".

כך עברו להן עשרים וארבע שנים שלא יצא מירושלים, עד שבשנת תקל"ז נחתה מכת ארבה קשה מאוד על הישוב בארץ, כשקדמה למכת הארבה שנה של מכת בצורת. מעט הפירות והירקות נטרפו במלתעות הארבה שכיסה את עין הארץ. יהודי ירושלים הנמקים ברעב באו, בכו והתחננו אל הרש"ש שיבטל בכוח קדושתו ותפילתו את גזרת הרעב הנורא. והנה קבעו אנשי ירושלים עצרת זעקה ותפילה ענקית במקום קבורת רחל אמנו עליה השלום בבית לחם. והיה הרש"ש חוכך בדעתו אם לצאת מחוץ לחומות ירושלים לבית לחם שמא יבולע לו, אך בכיותיהם של אחיו הנמקים ברעב הכריעו את ליבו הרחום.

בלכתו בדרך לקבורת רחל בבית לחם היה מזועזע ממראה עיניו איך השדות והעצים מכוסים בענן שחור ענק של מיליוני ארבה. ליד קברה של רחל אמנו עמד הרש"ש והעתיר שעות רבות בתפילה ובתחנונים כשמתחתי נקווית שלולית של דמעות.

והנה בסיימה של התפילה לפתע התקדרו השמים ומטר סוחף ניתך ארצה, כשנראה ענן שחור אדיר של מיליוני ארבה מתרומם לו באוויר ונמלט מחוץ לגבולות ארץ ישראל, משל כאילו קיבלו פקודה נעלמה להסתלק מהאזור כולו מיד ובבת אחת.

באותו יום כשבא הרש"ש לביתו נפל למשכב ובשבת קודש ' בשבט נתבקש בישיבה של מעלה, ונשמתו הזכה והטהורה עלתה בסערה השמימה.

רבי חיים די לה רוזה ציווה בצוואתו את תלמידיו שיקיימו בו לאחר פטירתו ארבע מיתות בית דין. אולם תלמידיו רעדו מפחד לקיים בגופו הקדוש והטהור דבר זה ויצאו ללא שהיות ללוויה לקברו בהר הזיתים. והנה במעלה ההר הגיחה לפתע מולם קבוצה של ישמעאלים אשר התנפלו עליהם וחטפו את הגופה של הצדיק בחמת זעם והתעללו בה בביזיון נורא כשהם מניפים אותה אל על וזורקים אותה לארץ, ורק לאחר שהסתלקו פראי אדם אלו חזרו תלמידיו וקברוהו.

חד גדיא (בן איש חי)

הגאון רבי יוסף חיים מבבל, בעל "בן איש חי", ביאר בדרך זו את הפיוט "חד גדיא":

אם נתבונן בסיפור המעשה של "חג גדיא", תתעורר מאליה תמיהה גדולה: אמנם החתול נהג שלא כשורה כאשר אכל את הגדי, אך לעומתו הכלב בהחלט עשה כדן כאשר נשך את החתול הרשע. והמקל שהכהו בן הבלייעל הוא, שהרי פגע בכלב שומר החוק והסדר, שרק נקם את נקמת הגדי האומלל, ומעתה האש ששרפה את המקל - יפה עשתה, כך נאה וכך יאה. והמים שכיבוה שלא כדן עשו, ועל כן עלינו

לכאורה לומר "יישר כח" לשור ששתה את מי המריבה הללו, ומאיך עלינו להתקומם נגד השוחט, שהניף את המאכלת על צוואר השור הצדיק ושחטו עד שפרחה נשמתו, ובהכרח נגיע לאור כל זאת למסקנה שמלאך המוות, שהמית את השוחט - כדין עשה, ומעתה תתעורר השאלה: מדוע העניש הקב"ה את מלאך המוות? או, אם לנסח זאת ביתר חריפות, לפי הגיון הפיוט, הרי שהקב"ה נהג שלא כהוגן...

אך התירוץ לזה הוא פשוט וברור: אכן פשוט וברור: אכן, לא כהוגן נהג החתול כאשר אכל את הגדי, אולם אין זה מענינו של הכלב להתעבר על ריב לא לו; איש לא מינהו לגואל הדם של הגדי, ועל כן צדק המקל שהיכהו, ולא צדקה האש ששרפה את המקל, וצדקו המים כשכיבו את האש, ולא צדק השור כששתה את המים, והשוחט צדק בשחיטת השור ומלאך המוות לא כדין עשה, ונמצא שהקב"ה הענישו כדין, א-ל-אמונה ואין עוול!

וכל זה אינו אלא משל על ענין יציאת מצרים, שהרי גם עליה ניתן להקשות מדוע נענישו המצרים, הרי הקב"ה גזר שעבוד על עם ישראל? אלא, כאשר גזר הקב"ה את השעבוד, באמרו לאברהם אבינו "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" - לא אמר מי יהיה העם המשעבד, והמצרים הם שבחרו למלא תפקיד אכזרי זה, ועל כן אנו משיבים להם מעין התשובה ב"חד גדיא": השעבוד אמנם נגזר על ישראל, אבל אתם מה לכם שנכנסתם ומיניתם עצמכם לתפקיד המשעבדים? על כך נענשתם!

4 לשונות גאולה (הנצי"ב)

יש 4 לשונות גאולה: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", "והצלתי אתכם מעבודתם", "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה", "ולקחתי אתכם לי לעם". אומר הנצי"ב שכל לשון מדברת על תקופה אחרת:

והוצאתי - הקב"ה הוציא אותנו מהסבל וזה היה במכת ערוב, שפרעה כבר קורא לישראל "עם" שנאמר: "ולא שילח את העם".

והצלתי - הקב"ה מציל אותנו מעבודתו וזה היה במכת ברד, ששם כבר לא היינו עבדים אלא בני ישראל. "ולא שילח את בני ישראל".

וגאלתי - הקב"ה גואל אותנו במכת בכורות. ולקחתי - במתן תורה הקב"ה לקח אותנו לעם.

ומדוע לא שותים את הכוס החמישית "והבאתי"? מסביר "אור החיים" הקדוש שבכל ארבעת הלשונות אין שום תנאי והם יתקיימו בכל מצב כי כך הקב"ה הבטיח אבל ב"והבאתי" יש תנאי של "וידעתם כי אני ה'" ולכן זו לא כוס מוחלטת אלא תלויה בתנאי.

”לשנה הבאה בירושלים הבנויה” (האדמו”ר ה”ייטב לב”)

בסיום ההגדה אנו אומרים ”לשנה הבאה בירושלים הבנויה”

שאל האדמו”ר ה”ייטב לב”: מה פירוש הפסוק: ”יהי חסדך ה’ עלינו כאשר ייחלנו לך” מה הקשר בין החסד שה’ עושה עמנו לבין הציפייה שלנו לביאת המשיח?!

והוא תירץ: בכל שנה ביום כיפור אנו מבקשים מה’ סליחה וחוזרים לחטוא, בא השטן לפני ה’ ואומר לו: ”אלו שקרנים אל תאמין להם ...”

ומה התירוץ שלנו הרי הוא צודק!?

אלא אומרים אנו לפני הקב”ה: ”נכון! לא הצלחנו השנה אבל אנחנו לא שקרנים...”

ההוכחה לכך: בליל הסדר אנו אומרים: ”לשנה הבאה לירושלים הבנויה” ואנחנו מתכוונים לזה והנה לא הגענו ולא נבנה בית המקדש האם חלילה הפסקנו להאמין בך?! למרות שזה לא קרה המשכנו וממשיכים להאמין שתגאל אותנו... לכן: ”יהי חסדך עלינו” תמחל לנו על החטאים שלנו ”כאשר ייחלנו לך” כמו שאנחנו צפינו לגאולה והיא לא הגיעה....

הסדר במחנה הריכוז (פניני בית לוי, עלון 476)

הרב ניסן מנגל שרד את השואה כילד, והוא מספר את הסיפור הבא:

היה זה ערב רגיל ככל הערבים. שכבנו על הדרגשים, אלף-מאתיים אסירים יהודיים דחוסים בצריף אחד; כשלפתע, בשעה שמונה בערב, פשטה השמועה: היום פסח! חיש-מהר קפצו כולם מהדרגשים והתיישבנו יחדיו במרכז הצריף. מצות לא היו לנו, אך מרור היה לנו בשפע... החלטנו לקרוא את ההגדה. בהעדר ספרים, כל אחד שזכר קטע מן ההגדה אמר אותו בקול, וכולם ענו אחריו. לפתע נפתחה הדלת וקצין האס אס נכנס. ’מה קורה כאן? הוא צעק’. כולכם לחזור מיד למיטות! כולם מיהרו בבהלה לדרגשים, אבל לא חלף זמן קצר לאחר שהקצין יצא מהצריף ושוב קפצו כולם למרכז הצריף, ממשיכים לומר את קטעי ההגדה... הקצין המשיך לערוך ביקורת מצריף לצריף, וכססיים שוב הגיעו לאוזניו קולות השירה וקריאת ההגדה. נזעם כולו הוא מיהר לעבר הצריף שלנו. ’אמרתי לכם לחזור למיטות!’ הוא נבח. ’אם תצאו מהמיטות שוב, אירה בכולכם!’ ידענו שזה לא היה איום סתם. עבור הנאצים, הרג יהודי היה דבר של מה-בכך”.

הקצין יצא, חלפו כמה רגעים ושוב יצאו כולם מן הדרגשים. ידענו היטב כי לא היה זה איום של מה בכך, אך שום דבר לא יעצור אותנו מחגיגת חג הפסח שלנו... המשכנו לשיר, לקרוא קטעי הלל” ... בשעה עשר בלילה, בכל מחנה, היו כבים האורות. בצריף השתררה חשיכה מוחלטת. בפעם השלישית, כשהקצין אחוז עצבים נכנס אל הצריף, איש מאתנו לא הבחין בו בשל החשיכה המוחלטת. הוא צעק, גידף וקילל, אך למרבה ההפתעה הוא שב על עקבותיו המשכנו לשיר ולשמוח עד ארבע לפנות בוקר. אז הגיע הזמן לקום ולגשת לעבודה”.

עד עצם היום הזה אני חושב לעצמי: יחד עמי בצריף היו קרוב ל-1200, איש. רבים מהם היו יהודים שהגדירו את עצמם כיהודים לא מאמינים. אבל איש מהם לא ביקש שנפסיק בחגיגה כי אנו מסכנים את חייו! כולם הצטרפו, תוך סיכון עצמי

גבוה. היה זה רגע בו הנשמה היהודית האירה, למרות התופת והזוועה, חגגנו את חג החירות. הנשמה שלנו הייתה משוחררת באמת."

שופר בליל הסדר.

חורף קשה עבר על העיירה סמטניץ. התושבים כבר ציפו להפוגה בגשמים ולמעט קרני שמש מחממות. אבל כשהגיע סוף-סוף האביב, החלו עננים שחורים מסוג אחר להעיב על שמי העיירה והאזור כולו.

תושבי האזור הכירו יפה את הורבאן המשומד, יהודי שהמיר את דתו ופיתח שנאה עזה כלפי אחיו לשעבר. כשהיה עובר ברחוב, היו הכול עוברים לצד השני, שכן פגיעתו של זה הייתה רעה ומכאיבה. הורבאן זה קיבץ סביבו חבורת פורעים, ומדי פעם יצאו לפרוע בעיירות ישראל. כעת נודע כי בכוננת הרשעים לתקוף הפעם את העיירה סמטניץ.

ההכנות לקראת חג הפסח נערכו באותה שנה בצל הפחד מפני חבורת הפורעים. ואמנם, ימים אחדים לפני החג, הגיע שליח חשאי מאחת העיירות הסמוכות ובפיו הידיעה: הורבאן מתכונן להגיע לסמטניץ בליל חג הפסח... את תחושת האימה שאחזה בלבבות, ניתן היה לחוש בכל פינה. הנשים והילדים כמעט לא נראו ברחובות. כל עבודות הניקיון, שמקובל היה לעשותן בחצר הבית, נעשו הפעם בתוכו. מי שלא היה מוכרח, לא יצא את פתח ביתו. קשה היה להאמין כי בעוד ימים אחדים יחוגו יהודי סמטניץ את חג החירות ...

בערב החג ממש נשמע קולו של כרוז העיירה עולה מן הרחוב. הכול מיהרו לפתוח את חלונות ביתם כדי לשמוע מה בפיו. ההכרזה שבפיו הייתה מפתיעה, ואולי משום כך גם הפיחה תקווה. הוא הכריז, כי רב העיירה, הגאון הצדיק רבי יהודה אסאד, קורא לכל התושבים להתכנס ולעשות יחדיו את ליל-הסדר. כל משפחה תיטול עמה את מצותיה, יינה ושאר תבשילי החג ותבוא לבית-הכנסת הגדול. קריאתו של הרב רוממה מעט את רוחם של בני סמטניץ. הרעיון לעבור את רגעי הפחד בצוותא נסך עידוד בלבבות. גם עצם יוזמתו של הרב הזכירה את גדולתו ותרמה לחיזוק התקווה כי בצלו לא יאונה להם רע. שולחנות בית-הכנסת הוצבו בטורים ארוכים ומסודרים. המפות הלבנות כוסו עד מהרה במצות וביין שהביאו תושבי העיירה. כך ישבו יחד, אנשים נשים וטף, והרב החל בעריכת הסדר. הוא ישב על בימת בית-הכנסת, לצד בני-משפחתו ומקורביו. מראהו היה כשל מלאך אלוקים. לבוש היה קיטל לבן, וזקנו החיוור נבלע בתוכו. לפני תחילת הסדר, קרא הרב בחשאי לכמה מן הצעירים, והטיל עליהם ללכת אל מבואות העיירה, להמתין שם ולצפות לבאות. ובינתיים ניהל הרב את הסדר ביד רמה, מתוך שמחה וביטחון בה!

ככל שנקפו הדקות, כן גבר הפחד בלבבות מפני הבאות. אבל לפחות כלפי חוץ השתדלו הכול להראות פנים שלווים, שרו ושמחו בשמחת חג החירות. קרבה שעת חצות. המתח בהיכל בית-הכנסת גבר. לפתע נכנסו שליחי הרב ופניהם חיוורים כסיד. הם פסעו בזריזות אל הרב ודיווחו לו כי חבורת הפורעים בדרך. הם שמעו את קולות הפרא שלהם קרבים מרחוק. חיש-מהר עברו הדברים בין כל המסובים. מהומת אימה קמה במקום. נשים החלו ליילל בבכי, והילדים עשו זאת בעקבותיהן. הגברים התרוצצו מאיש לרעהו בניסיון לשית עצה. לפתע התרומם הרב ממקומו ובתנועת יד

אחת היסה את כל המהומה. "אחיי ורעיי היקרים, " פתח הרב ואמר, "האם שכחתם כי ליל שימורים הוא הלילה הזה? שומר ישראל אינו מפקיר לעולם את צאן-מרעיתו, ועל-אחת-כמה-וכמה בלילה זה. אל לכם להפריע את שמחת החג. התייצבו בשקט ובשלווה במקומותיכם וראו את ישועת א-לוקינו אשר יעשה עמנו הלילה הזה". דבריו של הרב פעלו את פעולתם. קולות הבכי נדמו. עיני הכול היו נעוצות ברב הגדול, שירד בתום דבריו מן הבימה. הוא ניגש אל ארון-הקודש ופתחו. ראשו נתחב פנימה, והוא חיפש שם דבר-מה. לפתע שלף הרב מתוך ארון-הקודש את שופר התקיעות של ראש-השנה. לאחר - מכן נטל ממגירת שולחנו את טליתו ונתעטף בה עד מעל לראשו. איש לא הבין לפשר מעשיו. אולם הרב הורה לצאן-מרעיתו להישאר על מושבם, ויצא לבדו את אולם בית-הכנסת .

רבי יהודה אסאד צעד לעבר מבואות העיירה. קולות הפורעים היו עתה קרובים ביותר . והנה הם נראו קרבים ובאים, רכובים על סוסיהם. בראש המחנה רכב הורבאן המשומד בכבודו ובעצמו. ברגע זה עצם רבי יהודה אסאד את עיניו, כיוון את אשר כיוון ותקע תקיעה אחת רמה וממושכת בשופר שבידו. באותו רגע נראה היה הורבאן כמי שהיכהו ברק. הוא הבחין ברב עטוף הלבן ושמע את תקיעת השופר שיצאה מפיו. על פניו נמסכה אימה . עיניו כאילו יצאו מחוריהן. כמי שאחזו טירוף היפנה את סוסו לאחור, ובקריאות פחד נמלט אל מחוץ לעיירה, ואחריו כל בני חבורתו. הרב שב לבית - הכנסת ועל פניו נח חיוך מרגיע. הוא סיפר לבני הקהילה הנדהמים כי הפורעים שבו בבהלה על עקביהם. רק אחר-כך נודעו פרטיו המדויקים של המעשה הפלאי, מפיו של אחד מבני העיירה הנוכרים, שעמד כל אותה שעה בחלון ביתו וצפה בתדהמה בנס הפסח.

תפילה מהרש"ש ז"ל לאומרה אחרי הסדר

יהי רצון מלפניך ה' א-לקינו וא-לקי אבותינו, שבכח סגולת ארבע כוסות וכל המצות שעשינו בלילה הזה, יגדל נא כח ה' לרחם בו עלינו ולהושיענו, אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, וברכות והודאות לשמך הגדול על שהחיתנו וקימתנו, כן תחינו ותחננו ותאסוף גליותנו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך ברוך קל ההודאות, וצא נא ליטע עמך ליטע את משיחך, וכימי צאתינו מארץ מצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובאותות ובמופתים כן עתה בגלות החיל הזה הראינו נפלאות, וזכינו לראות פני משיחך הקדוש, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, והיה כל הארץ שפה אחת לכלם ולעבדו שכם אחד. ויקוים בנו מקרא שכתוב ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים אמון כן יהי רצון, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

חול המועד פסח

בחול המועד צריכים לעסוק בתורה ומי שעושה מלאכה נקרא: מבזה את המועדות מדוע?

משל למה הדבר דומה: לסוחר אחד שפגש בחברו והנה הוא מבחין שחברו הטוב קונה סחורה מהמתחרים שלו... מאחר שלא רצה לבקש ממנו לחדול מעסקיו עם אלו ולהעביר את הקניות אליו מה עשה? הציע לו שיבוא ויתארח אצלו וכך עשה אותו

ידיד... אבל גם לאחר שהאורח הבין שהמארח מתעסק עם סחורות שהוא חפץ בהם, המשיך הוא לקנות מאחרים... כעס המארח ואמר לחברו: "חצוף!!! כל ההזמנה היא כדי שתקנה ממני אבל אם ממשיך אתה לקנות מאחרים מה אני צריך להשקיע בך אירוח!?"

כן הוא הנמשל: הקב"ה נתן לנו ימים קדושים אלו לחג הפסח כדי שנתעלה ונעסוק בתורה ובאהבת ישראל ונודה לו על שהוציאנו ממצרים מעבדות לחירות ואנו ממשיכים לרעות בשדות זרים במקום לקנות תורה מבורא עולם!?

הבה ננצל את חול המועד פסח כראוי...

חידון א"ב לפסח

- א מבשר הגאולה אשר יבוא לפני המשיח ויתרץ קושיות ובעיות (כולל השאלה אם לשתות 4 או 5 כוסות יין בפסח).
- ב מאכל בצלחת הסדר אשר מסמל את קרבן החגיגה בפסח, שהיה נהוג בזמן שבית המקדש היה קיים. כיום הוא זכר לחורבן המקדש.
- ג מי אמר (בהגדה): "כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו - ואלה הם: פסח, מצה ומרור".
- ד מהו הפזמון החוזר לפיוט, שמתחיל במילים אלו: "כמה מעלות טובות למקום עלינו - אילו..."
- ה מי זאת ה"היא שעמדה"?
- ו מהי המצווה מן התורה שממנה התפתחה ההגדה של פסח?
- ז מהו הסמל לקרבן הפסח בצלחת הסדר?
- ח מה מבקשים מה' שישפוך על הגויים אשר לא ידעוהו?
- ט הפיוט "אדיר במלוכה" כתוב באקרוסטיכון - לפי סדר ה-א.ב. איך מכונים המלאכים (נאמני ה') באות ט'?
- י מיהו זה שנסב לאחור בצאת ישראל ממצרים?
- כ מהו ה - "אחד עשר מי יודע?"
- ל מיהו זה "שביקש לעקור את הכול"?
- מ "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני-ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה"... התל של בני ברק העתיקה נמצא ליד צומת כבישים ידוע. מה שמו?

- נ מהו החודש שבו נגאלו ישראל ובו הם גם עתידין להיגאל?
- ס ששה - מי יודע?
- ע מהי המילה הפותחת את התשובה לשאלות הילד ב"מה נשתנה"?
שאלה נוספת ב - ע
- ע מה היו אבותינו "מתחילה" - לפני "שקרבנו המקום
- פ איך צריך אתה (האב) לנהוג עם הבן הרביעי שאינו יודע לשאול?
שאלה נוספת ב - פ
- פ מה בנו בני ישראל לפרעה במצרים?
- צ מהו כינויו של האפיקומן בהגדה?
- ק מה ששואל הילד הקטן בפתחת הסדר?
שאלה נוספת ב - ק
- ק ההגדה מסתיימת בששה מזמורי הלל מתוך ספר תהילים. מה הקשר שלהם לאות "ק"?
- ר "כל דכפין" פירושו: כל מי ש...
- ש מהי המגילה הנקראת בחג הפסח?
- ת מיהו ששתה את המים בחד-גדיא?

תשובות:

- א אליהו הנביא;
- ב ביצה;
- ג (רבן) גמליאל;
- ד דיינו;
- ה ההבטחה בברית בין הבתרים;
- ו והיגדת לבנו;
- ז זרוע;
- ח חמתך;
- ט טפסריו;
- י ירדן;
- כ כוכביא;
- ל לבן הארמי;
- מ מסובין;
- נ ניסן;
- ס סדרי משנה;
- ע עבדים היינו;
- ע עובדי עבודה זרה;

פתח לו;	פ
פיתום ורעמסס (ולא פירמידות);	פ
צפון;	צ
קושיות;	ק
תהילים קי"ג-קי"ח;	ק
רעב;	ר
שיר השירים;	ש
תורא;	ת